Učenička recepcija književnih likova Ivane Brlić-Mažuranić u nižim razredima osnovne škole

Grgec, Barbara

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:936173

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Image not found or type unknown

Repository / Repozitorij:

Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula

zir.nsk.hr

Image not found or type unknown

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

BARBARA GRGEC

UČENIČKA RECEPCIJA KNJIŽEVNIH LIKOVA IVANE BRLIĆ-MAŽURANIĆ U NIŽIM RAZREDIMA OSNOVNE ŠKOLE

Diplomski rad

Pula, 2016.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

BARBARA GRGEC

UČENIČKA RECEPCIJA KNJIŽEVNIH LIKOVA IVANE BRLIĆ-MAŽURANIĆ U NIŽIM RAZREDIMA OSNOVNE ŠKOLE

Diplomski rad

JMBAG: 0303016838, redoviti student
Studijski smjer: Inegrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni učiteljski studij

Predmet: Lektira u razrednoj nastavi
Znanstveno područje: Humanističke znanosti
Znanstveno polje: Interdisciplinarne humanističke znanosti
Znanstvena grana: Metodike nastavnih predmeta humanističkih znanosti
Mentor: doc. dr.sc. Vjekoslava Jurdana

Pula, rujan 2016.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITIOSTI

Ja, dolje potpisani/a Barbara Grgec, kandidat za magistra primarnog obrazovanja ovime izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mojeg vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojeg necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

_____

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Barbara Grgec, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom „Učenička recepcija književnih likova Ivane Brlić-Mažuranić u nižim razredima osnovne škole“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____

Potpis

_____

Sadržaj

1. UVOD 1

2. BIOGRAFIJA 4

2.1. Djevojačke godine Ivane Brlić-Mažuranić 4

2.2. Ivana Brlić-Mažuranić u Brodu na Savi 7

2.3. Opus Ivane Brlić-Mažuranić 10

3. STVARALAŠTVO IVANE BRLIĆ-MAŽURANIĆ U SVJETLU KRITIKE 11

4. *ČUDNOVATE ZGODE ŠEGRTA HLAPIĆA* 19

4.1. O postanku *Šegrta Hlapića* 19

4.2. O djelu 21

4.3. Kratak sadržaj 24

4.4. Likovi 28

4.5. Ekranizacija *Šegrta Hlapića* 33

4.6. Komercijalizacija zoomorfnih likova *Čudnovatih zgoda* 37

5. LEKTIRA U RAZREDNOJ NASTAVI 38

6. TEORIJA RECEPCIJE 42

7. UČENIČKA RECEPCIJA KNJIŽEVNIH LIKOVA *ČUDNOVATIH ZGODA ŠEGRTA HLAPIĆA* 44

7.1. Metodologija istraživanja 44

7.2. Cilj istraživanja 45

7.3. Hipoteza istraživanja 45

7.4. Uzorak 45

7.5. Mjerni instrumenti 46

7.6. Postupak istraživanja 47

8. ANALIZA REZULTATA I RASPRAVA 48

8.1. Deskriptivna analiza učeničkih odgovora na zadatak otvorenoga tipa 54

9. ZAKLJUČAK 62

10. SAŽETAK 64
SUMMARY 65
LITERATURA 66
POPIS TABLICA 75
PRILOZI 76

1. UVOD

Nije pogrešno zaključiti kako je Ivana Brlić-Mažuranić jedna od najpoznatijih hrvatskih književnica. Njezino ime i roman *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* i *Priče iz davnine,* poznati su zahvaljujući crtanim i igranim filmovima, nastalima prema tim književnim predlošcima, te manifestacijama poput *U svijetu bajki Ivane Brlić Mažuranić* koja se svake godine održava u Slavonskom Brodu. Ivana Brlić-Mažuranić je postala pravi *brand* odnosno prepoznatljivi simbol uz koji se u javnom diskursu vežu karakteristike bajkovitosti, čarolije i topline.[1]

Cijenjena od naše i strane kritike, zvučnim imenom hrvatskog Andersena, Ivana Brlić-Mažuranić ušla je u literaturu s etiketom našeg najboljeg pisca za djecu, te je u svim kritikama doživljavala pohvale. Značajni pisci i kritičari ocjenjivali su njezino djelo pozitivno, ističući originalnost tema i ideja, jednostavnost i čistoću izraza, profinjeni osjećaj za slike, bujnost mašte, snažnu poetsku crtu, sposobnost autorice da se u potpunosti poistovjeti sa psihom djece i shvati naivnost njihova svijeta.[2]

Tema ovoga rada jest učenička recepcija književnih likova *Čudnovatih zgoda šegrta Hlapića*, Ivane Brlić-Mažuranić u razrednoj nastavi.

Čudnovate zgode šegrta Hlapića, učenici upoznaju u trećem razredu osnovne škole kao obavezno lektirno djelo. Mnogim je učenicima susret sa *Šegrtom Hlapićem* ujedno i prvi susret s dječjim romanom, no ne i s likovima spomenutog romana. Suvremena hrvatska djeca 21. stoljeća imaju priliku upoznati likove kroz dugometražni crtani film *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*, televizijsku crtanu seriju *Hlapićeve nove zgode,* akciju Nacionalnog programa sigurnosti cestovnog prometa *Poštujte naše znakove* te internet stranice *Hlapićev portal* (www.hlapic.net.) u zoomorfnom obliku – Gita i Hlapić su miševi. Na raspolaganju su im Hlapićeva slikovnica, bojanka, školski pribor, igre na pločama, magneti ili različiti dječji modni artikli s otiscima Hlapića, Gite, Bundaša i drugih animiranih zoomorfnih junaka. Povodom obilježavanja stoljeća od nastanka izvornika, 2013. godine, na velikom se ekranu pojavio i igrani film *Šegrt Hlapić*.

[1] Pleić Tomić, Barbara, *Ivana Brlić Mažuranić u svijetu kiča*, 2014., preuzeto sa <http://muf.com.hr/2014/06/25/ ivana-brlic-mazuranic-u-svijetu-kica/> (21.1.2016.)

[2] Frangeš, Ivo, (ur.), *Pet stoljeća hrvatske književnosti,* Knjiga 73, Matica hrvatska-Zora, Zagreb, 1968., p. 7.

„Pripovijedanjem, opisima te izravnim iznošenjem misli i osjećaja, u književnom se djelu oblikuje lik kao nositelj određenih prepoznatljivih fizičkih i psihičkih osobina.“[3] No, u *Čudnovatim zgodama šegrta Hlapića* likovi ne posjeduju jedinstvena i jednoznačna vizualna obilježja kojima bi se izdvajali od ostalih likova dječje književnosti. Ono što u njihovim opisima prevladava su moralno-etičke odlike. Stoga je potreban dodatni imaginacijski napor kako bi se mogli vizualizirati. Upravo šturo opisivanje likova ima funkciju da kod čitatelja potakne njihovu maštu kao aktivni doprinos recepciji teksta i likova.

Psiholozi maštu najčešće određuju kao stalni razgovor između mogućeg i stvarnog života, kao predodžbe koje predstavljaju nove kombinacije različitih iskustva na osnovu kojih se oblikuju nove mentalne slike. Stoga, maštanje ima značajnu ulogu u stvaralačkom mišljenu.[4] Naime, današnji osnovnoškolci ne moraju posezati za knjigom kako bi odlutali na neko nepoznato mjesto ili upoznali neke nove zanimljive likove te razvijali svoju maštu. Čitanje knjiga je postalo nezanimljiva aktivnost koju su zamijenili animirani i igrani filmovi te računalne igre. Zbog toga se kroz različite projekte potiče čitanje u predškolskoj dobi, obitelji, ali i u školi.

U školi je za svaki razred, prema *Nastavnom planu i programu*, oblikovan popis lektire prema kojem se na nastavi Hrvatskoga jezika interpretiraju različite književne vrste. Interpretacija književnih djela često započinje razgovorom o učeničkim emocionalnim reakcijama prema djelu i likovima. Autori koji pišu o lektiri prepoznali su identifikaciju čitatelja, odnosno učenika s junacima književnih djela. Profesorica Grosman ističe: „Čitatelj ne osjeća samo ono što, po njegovu mišljenju, osjećaju pojedini fiktivni likovi, u njih se može više ili manje intenzivno uživljavati ili osjećati empatiju za njih, no istovremeno razmišlja i osjeća i kao promatrač te reagira na cjelovitu fiktivnu situaciju u priči. U tom smislu čitateljeva reakcija u pravilu nadilazi identifikaciju s bilo kojim pojedinim likom i složenija je od identifikacije same, zato što čitatelj osjeća nešto i prema likovima, a ne osjeća samo s njima, pri čemu u pravilu zna više od većine fiktivnih likova.“[5]

Prije čitanja roman, čitateljima (učenicima) je vizualizacija, tj. percepcija i recepcija književnih likova *Čudnovatih zgoda Šegrta Hlapića* nametnuta zbog

[3] Solar, Milivoj, *Teorija Književnosti*, XX. izdanje, Školska knjiga, Zagreb, 2005., p. 57.
[4] Andrilović, Vlado, Čudina, Mira, *Osnove opće i razvojne psihologije*, Školska knjiga, Zagreb, 1987., p. 2.
[5] Grosman, Meta, *U obranu čitanja*, Algoritam, Zagreb, 2010., p. 51.

animiranog i igranog filma, *Hlapićevog portala* te reklama vezanih uz akciju *Poštujte naše znakove.* Pitanje o postojanju ili nepostojanju utjecaja medija na učeničku recepciju likova iz *Šegrta Hlapića* nametnulo se kao temeljno pitanje ovog rada, a odgovor se nastojao dobiti istraživanjem. Istraživanje je provedeno među učenicima trećih razreda, zbog obavezne lektire i njihove dobi koja je još sklona gledanju animiranih filmova, u drugom polugodištu školske godine 2014./2015.

Ukupno je obuhvaćen 151 učenik u tri hrvatske regije: sjeverozapadnoj (tri škole u Koprivničko-križevačkoj županiji), sjeveroistočnoj (jedna škola u Virovitičko-podravskoj županiji) i sjevernom hrvatskom primorju (jedna škola u Istarskoj županiji). U provođenju istraživanja sudjelovale su učiteljice Verica Dević i Sanja Tatalović-Štimac, kojima dugujem veliku zahvalnost na pomoći.

U prvom dijelu rada opisan je život i opus Ivane Brlić-Mažuranić i stvaralaštvo u svijetlu kritike. U nastavku rada razrađuje se roman *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*, s naglaskom na opise likova iz romana, animiranog i igranog filma te MUP-ovih reklama. Nadalje se u radu definira pojam lektire u razrednoj nastavi, te koja je njezina odgojno-obrazovna uloga. Rad se osvrće i na teoriju recepcije prije opisa metodologije istraživanja, analize rezultata, rasprave i zaključka.

2. BIOGRAFIJA

O životu Ivane Brlić-Mažuranić pisano je mnogo, a najčešći je izvor podataka autoričina *Autobiografija* (1916.), a u novije vrijeme, mladenački dnevnik (pisan od 1888. do 1892) objavljen 2010. godine pod nazivom *Dobro jutro, svijete!* Posljednjih godina, pod dojmom novih istraživanja o autoričinom privatnom životu te zahvaljujući pojačanom zanimanju znanstvene javnosti za njezin život i opus, predodžba se o njoj donekle mijenja.[6]

2.1. Djevojačke godine Ivane Brlić-Mažuranić

Ivana Brlić-Mažuranić je rođena 18. travnja 1874. u Ogulinu, gdje joj je otac Vladimir, sin pjesnika i hrvatskog bana Ivana Mažuranića, radio kao državni odvjetnik. Već sljedeće godine seli u Karlovac, budući da joj je otac premješten na dužnost karlovačkog župana. Ali, svoj rodni Ogulin nikada neće zaboraviti. Romantičnost ogulinskog krajolika nadahnula je njezin prvi književni pokušaj i prvu pjesmu *Zvijezdi moje domovine*.[7]

U *Autobiografiji* koju piše 1916. opisala je svoje dojmove prema rodnom Ogulinu: „ (...) u mojoj šestoj, a poslije opet u dvanaestoj godini desila se prilika da proboravim neko vrijeme u rodnom mjestu Ogulinu. Odande potječu prvi jaki utisci kojih se sjećam. Već za prvog od ovih boravaka sjećam se osobito uzbuđenosti koju je u mene proizvela neobičnost okolice i tamošnjih narodnih nošnja. (...). Čudnovati i napadni oblici Kleka i romantičnost Dobre pružali su mojoj mašti toliko hrane da sam daleko u noć prevraćala u mislima najčudnovatije slike i fantastične mogućnosti: što li se sve odigrava u dubokoj noći oko Kleka. Čudnovatim načinom pretpostavljala je moja mašta ne navrh Kleka već u nutrini njegovoj silne, burne i neprestane prizore, odigravane fantastičnim, većinom herojskim, sad povijesnim sad biblijskim bićima, sve u nekoj svezi, a sve s nekim maglenim patriotskim ciljem.“[8]

---

[6] Jurišić, Martina, *Knjiga omladini* Ivane Brlić-Mažuranić, *Kroatologija*, [Online] 5 (1), 2014., p. 69-90, preuzeto sa <hrcak.srce.hr/file/202748>(2.12.2015.)

[7] Mihanović, Nedeljko, Pogovor, U Brlić-Mažuranić, Ivana*, Priče iz Davnine*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1985., p. 178.

[8] Brlić-Mažuranić, Ivana, Autobiografija, *Hrvatska revija*, 1930. ovdje iz: Brešič, Vinko, (ur.), Članci, *Sabrana djela Ivane Brlić-Mažuranić,* Kritičko izdanje, Ogranak Matice hrvatske Slavonski Brod, Slavonski Brod, 2013., p. 127.-128.

Godine 1882. Ivana seli s roditeljima u Zagreb i nastanjuje se u kući svog djeda, u Jurjevskoj ulici broj pet. Tu će obiteljska sredina, patrijarhalni duh, strogi etički nazori i svakodnevni razgovori s djedom Ivanom i bakom Aleksandrom[9] ostaviti na njezino duševno oblikovanje neizbrisive tragove.[10] O boravku u djedovu domu, zapisala je: „U domu djedovu svake se je večeri sastajala njegova razgranjena porodica, tako da bi stolu pribivalo uvijek 15-18 osoba. Stolu je predsjedao djed sam, razgovore je rukovodio on, a njegova tjelesno i duševno tako moćna pojava vršila je nedokučiv upliv na moje biće – upliv kojeg sam si vrlo rano počela svjesna bivati. Vanredno strogi patrijarhalni duh činio je svako zbliženje nas mnogovrsne unučadi s djedom nemogućim. Ipak sam za ove četiri godine (...) što sam pribivala njegovu stolu, razvila pod dojmom njegove velike pojave sve svoje biće, kakovo je sada. (...). Kad sam poslije u svom razvoju došla do toga da s razumijevanjem i razmišljanjem čitam evanđelje, našla sam u mojoj duši tlo uzorano, pripravno, plodno i žedno da primi i da se po svojim silama povede za visokim zahtjevima evanđelja, i nigdje me visina tih zahtjeva presenetila nije.“[11]

Ivanina majka Henrietta[12], rođena Bernath utjecala je svojim odgojem na oblikovanje lirskog duha svoje kćeri. Česti odlasci na majčin posjed i u ljetnikovac „Hališće“ na Varaždinskom brijegu, čarobna ljepota prirode i slikovitost krajolika, ostavit će na Ivanu duboke dojmove. O iskustvu svojih boravaka u varaždinskom kraju zapisala je: „Pa ipak je jedino ono vrijeme što sam ga provađala na ljetovanju (u Varaždinskom brijegu, na idiličnom krasnom zaselku, baštini moje majke) ostavilo trajnu uspomenu u meni. Ono tako reći spaja za mene sve ono što mladošću nazivam. (...). U drugu ruku pak djelovao je na moju maštu toliko čar i ljupkost onog predjela da sam često, pošav kojim zamašnijim sportskim pothvatom u one bregove, ostajala na pol puta, u kojem prisjenku bilježeći u moju nikad neostavljenu pjesničku riznicu i zamisliv se još mnogo dalje negoli je moje umijeće na papir staviti znalo.“[13]

[9] Riječ je o sestri preporodnog pjesnika Dimitrija Demetra (1811.-1872.)
[10] Mihanović, Nedeljko, op. cit., p. 178-179.
[11] Brlić-Mažuranić, Ivana, *Autobiografija*, 1930. ovdje iz: Brešič, Vinko, (ur.), op. cit., p. 130.-131.
[12] Majka Ivane Brlić-Mažuranić, Henrietta rođena Bernath, potjecala je iz stare varaždinske ljekarničke obitelji Lendvay od koje je Henrietta baštinila vinograd Halič na Varaždin brijegu u okolici Varaždina. Obitelj Mažuranić često je ljetovala na svom ladanjskom imanju. Ta je činjenica važna za njezino misaono i emotivno saživljavanje sa zagorskim krajem, njegovim ljudima i folklorom. prema, Kos-Lajtman, Andrijana, Jaga-baba na Haliču – pronađeni rukopis Ivane Brlić-Mažuranić, *Libri & Liberi*, [Online] 2 (1), 2013., p. 29-50, preuzeto sa <hrcak.srce.hr/file/166322> (24.10.2015.)
[13] Brlić-Mažuranić, Ivana, *Autobiografija*, 1930. ovdje iz: Brešič, Vinko, (ur.), op. cit., p. 134.

Školsko obrazovanje završila je s dva razreda djevojačke škole u Zagrebu. No, stekla je višu naobrazbu zahvaljujući obiteljskoj sredini i duhovno otmjenom intelektualnom krugu u kojem se kretala. Osim temeljita poznavanja hrvatskog jezika, zbog stručnih pouka njena strica Antuna[14], ona je govorila i pisala njemački, francuski i ruski, a služila se engleskim i talijanskim jezikom.[15]

U uglednom domu svog djeda susrela se s brojnim hrvatskim književnicima i znanstvenicima. Međutim, izdvojila je tri ličnosti kao ljude u kojima je pronalazila i tražila uzore za vlastiti životni put. Na prvom je mjestu svakako bio njen djed, Ivan Mažuranić, tvorac *Smrti Smail-age Čengića*, pjesnik i estetičar Franjo Marković te biskup Josip Juraj Strossmayer. Doživjevši djedovu smrt napisala je pod dojmom tog događaja dramski tekst, završivši ga sljedećim riječima: „Sunce je granulo u taj tren, palo je na ruku mrtvog starca – a ja, koja ovo pišem, unuka njegova, tada petnaest godina stara, kleknula sam uz mrtvaca i poljubila sam tu ruku koja me i danas, kad sam duboko zašla u zrelu dob, vodi kroz život kad god se putovi zamrse.“[16]

U svojim je djevojačkim godinama prvi put srela svog bratića, tada već poznatog pjesnika Frana Mažuranića[17] na čiji je nagovor počela pisati *Dnevnik*. Ivanine djevojačke godine su protekle u krugu obitelji Mažuranić, a posebno u ozračju djedova doma gdje je i posegnula za svescima obiteljske knjižnice[18] koja će joj pružiti nove spoznaje te je uvesti u svijet lirske imaginacije. Svoj unutarnji svijet razvijat će se pod utjecajem snažnih osobnosti obiteljskog kruga do njezina

---

[14] Mažuranić, Antun, hrvatski jezikoslovac (Novi Vinodolski, 13. VI. 1805 – Zagreb, 18. XII. 1888). Srednjoškolski profesor u Zagrebu i Rijeci, istaknuti preporoditelj i jezični kodifikator, suradnik i urednik *Danice ilirske*. prema Jezik i književnost, *Mažuranić,Antun,* Leksikografski zavod Miroslav Krleža, preuzeto sa <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=39659> (24.10.2015.)

[15] Mihanović, Nedeljko, op. cit., p. 179.

[16] Brlić-Mažuranić, Ivana, *Autobiografija*, 1930. ovdje iz: Frangeš, Ivo, (ur.), op. cit., p.9

[17] Fran Vladimir Mažuranić (Novi Vinodolski, 1859 – Berlin, 1928) je sin Matije Mažuranića. Još kao austrijski oficir počeo je pjesmama o prozi surađivati u *Vijencu*, te je rane radove i posebno objavio (*Lišće*, 1887). U našoj književnosti javio se ponovno pred smrt, crticama, refleksijama i zapisima u zbirci *Od zore do mraka* (1927). prema Karaman, Igor, (ur.), *Enciklopedija hrvatske povijesti i kulture*, Školska knjiga, Zagreb, 1980., p. 359

[18] Knjige za obiteljsku knjižnicu sakupljaju Ivan Mažuranić i Antun Mažuranić. S njima u stvaranju biblioteke participira i Matija Mažuranić,Vladimir Mažuranić, Želimir Mažuranić kao i Ivana Brlić Mažuranić. Ivana Mažuranić udala se Vatroslava Brlića u Slavonskom Brodu te je tamo stvorila svoju knjižnicu i arhiv koji je nedjeljiv dio knjižnice Ivana Mažuranića i Ružića zbog dokumentacije i obiteljske korespondencije. Osim toga, od dijela zbirke Mažuranića u Zagrebu, Ivana je stvorila i zbirku u Slavonskom Brodu. prema, Biblioteke*, Spomenička knjižnica Ivana Mažuranića*, preuzeto sa <http://www.villaruzic.hr/biblioteke_m.html> (20.11.2015.)

upoznavanja s Vatroslavom Brlićem. Tako će Ivana Mažuranić, djevojka ugledna primorskog roda, ući u drugu uglednu gornjohrvatsku obitelj Brlić u Brodu na Savi.[19]

2.2. Ivana Brlić-Mažuranić u Brodu na Savi

Ivana je zasigurno u srcima svih nas od vremena kada smo još kao djeca čitali Hlapića i Priče iz davnine. „Gdje su nastale sve te hrabre rečenice pune dobrote i milosrđa koje su se 'izmicale njezinu peru od potrebe srca'? U Brodu na Savi! Cijeli je svoj začudo bogat i ispunjen život proživjela u Brodu, u Brodu je napisala sva svoja proslavljena djela i taj je grad zauvijek zapisala u bajku".[20]

Ivanina brodska priča započinje 1892. udajom za uglednog brodskog odvjetnika dr. Vatroslava Brlića. U kući Brlićevih[21] Ivana je vodila sadržajan društveni život. Prateći svog supruga imala je mnoge društvene i dobrotvorne dužnosti te je u svoj dom primala najuglednije osobe iz političkog, književnog, umjetničkog života. Kući je Brlićevih dodala i svoje znamene: proslavila je njezinu starinsku bijelu peć iz koje su iskakali domaći predvođeni Malikom Tintilinićem, a s balkona je prvi put ugledala malenog šegrta koji će poslije svojim čudnovatim zgodama postati najpoznatiji šegrt u svijetu dječje književnosti. Bila je aktivna u društvu brodskih gospođa kao predsjednica, potpredsjednica, tajnica i doživotna začasna predsjednica *Hrvatskog dobrotvornog Gospojinskog društva*. Kao članica društva bila je među

[19] Mihanović, Nedeljko, op. cit., p.180.

[20] Ažman, Jasna, *Brodski spomenari Ivane Brlić-Mažuranić*, Ogranak Matice hrvatske Slavonski Brod, Slavonski Brod, 2008., p. 6.

[21] Kuća obitelji Brlić predstavljala je živu silu gotovo tristogodišnjeg neprekinutog razvoja jedne hrvatske građanske obitelji trgovaca i obrtnika pa sve do akademski obrazovanih intelektualaca. Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture Osijek je 1975. stavio kuću Brlićevih pod zaštitu, a književni i arhivski fond registriran je kao pokretni spomenik kulture 1. kategorije. Obiteljsku je knjižnicu i arhiv naslijedio, unuk Ivane Brlić-Mažuranić, Viktor Ružić, a poslije njegova udovica Gilda Ružić. prema, ibid.,p. 10-11.
Knjižnica i zbirka Mažuranić-Brlić-Ružić nalazi se na Sušačkim Pećinama u Rijeci, u villi riječke obitelji Ružić. Uz knjižnicu koja sadrži oko 8000 knjiga u 10.000 svezaka, zbirka sadrži kolekciju fotografija, dokumenata, stilskog namještaja, umjetničke slike i biste te osobne predmete za svakodnevnu uporabu ovih obitelji i njihove rodbine. Knjižnica je spomenik kulture Republike Hrvatske od 1946. godine, a otvorena je od 2000. godine za javnost uz vodstvo po najavi.
prema, Spomenička knjižnica i zbirka Mažuranić-Brlić-Ružić, *O nama*, preuzeto sa <http://www.villaruzic.hr/o_nama.html> (20.11.2015.)
Obiteljsku kuću *Zbirka obitelji Brlić* u kojoj se nalazi knjižnica i arhiv naslijedio je Božička Mohaček, također unuk Ivane Brlić-Mažuranić. prema, Ažman, Jasna, op. cit., p. 11
Građa Arhiva obitelj Brlić nastala je u razdoblju od 1730.-2000., a pohranjena je u 119 kutija. Danas je arhiv u vlasništvu Hrvatskog državnog arhiva, a nalazi se u Hrvatskom institutu za povijest- Podružnici za povijest Slavonije, Srijema i Baranje u Slavonskom Brodu, u Ulici Ante Starčevića br. 8. i dostupan je svakom istraživaču. prema, Artuković, Mato, Arhiv obitelji Brlić u Slavonskom Brodu,*Muzeologija*, [Online] 43 (44), 2007., p. 211-225, preuzeto sa <http://hrcak.srce.hr/76980> (20.11.2015.)

predanim nositeljicama organiziranja Silvestarskih zabava i plesova, a uz to i autorica brojnih tekstova koji su izvođeni na tim zabavama. Za vrijeme 1. svjerskog rata odlikovana je kao vrijedna bolničarka Crvenog križa u brodskoj tvrđavi. Iz svega toga dolaze do izražaja važne Ivanine osobine, njezina građanska inventivnost, hrabrost na svim područjima , upornost, marljivost i plemenitost.[22]

U *Autobiografiji* je zapisala: „Ipak je prvih 10 godina mojega braka bilo tako obuzeto obiteljskim i materinskim brigama, te dužnostima društvenim i javnim, koje sam uz mojeg supruga morala dijeliti, da sam tijekom toga doba sve moje literarne sanjarije napustila, po mom tadanjem uvjerenju konačno, a kako se vidi, i prije negoli je što od njih ostvareno bilo.“[23]

Ivana je rado provodila dane u ljetnikovacu Brlić, danas poznatiji pod nazivom Brlićevac koji je jedno od najspominjanijih odredišta u njenom životopisu. To manje obiteljsko imanje na južnim padinama brodskog vinogorja bilo je pozornicom mnogih obiteljskih zbivanja, a Ivani je poslužio kao nadahnuće za mnoga uprizorenja u njezinu spisateljskom opusu. U Brlićevcu se i danas mogu potražiti mjesta koja se zamišljaju čitajući *Hlapića*.[24]

Svojoj djeci Nadi, Ivi, Zori, Zdenki, Nedeljki, ali i unucima, učinila je djetinjstvo čarobnim. Posvećivala im je svo svoje vrijeme, pisala za njih, čitala im, održavala dječje priredbe u svojem domu[25], pisala i uvježbavala igrokaze i poučavala ih. Zapravo su joj pravu i neposrednu pobudu za književnim stvaranjem dala njezina djeca, koja su radoznalo upijala njezine čarobne riječi.[26] O svojoj potrebi za stvaranjem i težnji da ispuni svijet mašte svoje djece zapisala je: „Kad je počela dorašćivati četica moje djece i kad se je u njih pojavila običajna u to doba želja za čitanjem – učinilo mi se ujedanput da sam našla točku, gdje se moja želja za pisanjem izmiruje s mojim shvaćanjem dužnosti. Moja djeca žele čitati - koja radost za mene da i na tom polju budem njihovim provodičem, da im otvorim vrata k onom bajnom šarolikom svijetu u koji svako dijete stupa prvim čitanjem – da njihove bistre i

[22] Ažman, Jasna, op. cit., p. 8-10.
[23] Brlić-Mažuranić, Ivana, *Autobiografija*, 1930. ovdje iz: Brešič, Vinko, (ur.), op. cit., p. 137.
[24] Ažman, Jasna, op. cit., p. 14.
[25] Ivanine su se kćerke kasnije pobrinule da brodski đaci uvijek mogu doći u razgledavanje kuće, radne sobe i knjižnice, uz peć pročitati svoje literarne uratke, oživljavajući na taj način duh majčina im pripovijedanja. prema, Ažman, Jasna, op. cit., p. 12.
[26] Mihanović, Nedeljko, op. cit., p.180.

ljubopitne očice svrnem na one strane života koje želim da najprije uoče i da ih nikad s vida ne izgube.“[27]

Nakon muževe smrti preuzima obiteljsko gospodarstvo i knjigovodstvo. Prinosi koje ostvaruje nisu joj dovoljni za život i često je u materijalnim oskudicama te počinje ozbiljnije obolijevati.[28] Prije odlaska iz Broda na Srebrenjak 1938. Ivana piše bratu Željku: „Moja bolest počela je da me toliko ništi u času kad sam osjetila da me više nitko netreba. Kroz pedeset godina naučila sam da živim uviek za nekoga, većinom mnogo njih. Nemogu da se snađem – nemogu da uhvatim korjena, lutam već ovo par godina! Bez cilja, bez rada, jer me djeca netrebaju. – I tako sam se, njima na teret i svima na muku, uništila.”[29]

Baštinica duševne i umne naobrazbe svog velikog djeda i oca, najsvjetliji ženski lik hrvatskog dvadesetog stoljeća, nacionalni etički genij, Ivana Brlić-Mažuranić umrla je 21. rujna 1938. godine u Zagrebu. Pokopana je u arkadama na Mirogoju, u obiteljskoj grobnici Mažuranićevih, a sprovodu je nazočilo nekoliko tisuća ljudi.[30]

Ivana Brlić-Mažuranić je prva žena koja je u Hrvatskoj postala članica Akademije i koja je dvaput bila nominirana za Nobelovu nagradu za književnost, no nije ju dobila. U članstvo Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu (JAZU) je primljena 1937. godine, a godine koje se spominju u vezi s kandidaturom za Nobela su 1931. i 1937.[31] Također, nosi i počasni naslov hrvatskog Andersena[32] od 2000. godine**.**

[27] Brlić-Mažuranić, Ivana, *Autobiografija*, 1930. ovdje iz: Brešič, Vinko, (ur.), op. cit., p. 137.
[28] Uzelac Schwendemann, Stribor, ***Posljednji dani i smrt Ivane Brlić-Mažuranć (Prvi dio)***, 2014., preuzeto sa <http://www.sbperiskop.net/kolumne/stribor-uzelac/stribor-uzelac-schwendemann-posljednji-dani-i-smrt-ivane-brlic-mazuranc-prvi-dio> (4.11.2015.)
[29] Riječi Ivane Brlić-Mažuranić. prema, Uzelac Schwendemann, Stribor, *Posljednji dani i smrt Ivane Brlić-Mažuranć (Šesti dio)*, 2014., preuzeto sa <http://www.sbperiskop.net/kolumne/stribor-uzelac/stribor-uzelac-schwendemann-posljednji-dani-i-smrt-ivane-brlic-mazuranic-sesti-dio> (4.11.2015.)
[30] Loc. cit.
[31] Zima, Dubravka, Ivana Brlić-Mažuranić, članstvo u akademiji i Nobelova nagrada, *Libri & Liberi*, [Online] 3 (2), 2014., p. 239-261, preuzeto sa <http://hrcak.srce.hr/132476> (4.11.2015.)
[32] U predgovoru *Čudnovatim zgodama šegrta Hlapića*, u izdanju Mozaik knjige 2000., Hrvojka Mihanović-Salopek navodi da je Ivana Brlić-Mažuranić dva puta predložena za najveće svjetsko priznanje na području dječje književnosti, za Andersenovu nagradu. prema, ibid., p. 240.

2.3. Opus Ivane Brlić-Mažuranić

U književnoj genezi Ivane Brlić-Mažuranić Joža Skok[33] navodi tri njezina relevantna razvojna razdoblja:

Prvo književno razdoblje obuhvaća djela: *Valjani i nevaljani* (1902.), *Škola i praznici* (1905.) i *Slike* (1912.).[34]

Drugo razdoblje traje od 1913. do 1926. i odnosi se na razdoblje književne zrelosti u kojem nastaju najvrjednija književna djela: *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* (1913.), *Priče iz davnine* (1916.) te *Knjiga omladini* (1924.) koja obuhvaća pjesme, eseje i razmišljanja.[35]

Treće razdoblje traje od 1927. do 1937. i obuhvaća djela: *Dječja čitanka o zdravlju* (1927.), esej *Mir u duši* (1929.), *Iz arhiva obitelji Brlić u Brodu na Savi* (1934. – 1935.), *Jaša Dalmatin potkralj Gudžerata* (1937.) i kritički odabir uspjelijih radova *Srce od licitara* (1938.).[36] Ovo razdoblje je period stagnacije uvjetovane svakodnevnim obiteljskim i društvenim obvezama, a u posljednjem desetljeću života i bolešću.[37]

[33] Joža Skok (Petrijanec, 14. veljače 1931.) je hrvatski povjesničar književnosti, kritičar, antologičar, književni esejist. Posebno se istaknuo proučavanjem kajkavske književnosti. Jedan je od najvećih poznavatelja hrvatske književnosti za djecu i mladež. prema, Pažur, Božica, *Životopis*, 2007., preuzeto sa <http://hrcak.srce.hr/file/34495> (10.11.2015.)
Kao interpretator Skok posjeduje sposobnost emotivne recepcije književnog djela, razvijeno pojmovno mišljenje te osjetljivost za izražajne mogućnosti jezika i stila. Djelo Ivane Brlić-Mažuranić promatra i u književnopovijesnom slijedu i u horizontalnoj usporedbi s određenim djelima koja su se pojavila u isto vrijeme. prema, Diklić, Zvonimir, *Interpretacijska studija Jože Skoka o Čudnovatim zgodama šegrta Hlapića i Pričama iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić*, Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin, 2007., p.174., preuzeto sa <hrcak.srce.hr/file/35629> (21.11.2015.)
[34] Loc.cit
[35] Loc.cit.
[36] Loc.cit.
[37] Bacalja, Robert, Ivon, Katarina, Peroš, Zrinka,More u pričama Ivane Brlić-Mažuranić, *Magistra Iadertina*, [Online] 2 (2), 2007., p. 62.-63., ovdje preuzeto sa <hrcak.srce.hr/file/33336> (24.10.2015.)

3. STVARALAŠTVO IVANE BRLIĆ-MAŽURANIĆ U SVJETLU KRITIKE

Književnokritička literatura o Ivani Brlić-Mažuranić i njezinom književnom stvaralaštvu vrlo je opsežna. O njoj su pisali književnici, književni povjesničari, književni teoretičari, književni kritičari i praktičari s biografskog, filozofskog, književnoznanstvenog, književnopovijesnog, lingvističkog i pedagoško-metodičkog gledišta.

Razdoblje u kojem piše Ivana Brlić-Mažuranić obilježeno je burnim promjenama društvenoga, političkoga i umjetničkoga karaktera. S razvojem industrije i znanosti mijenja se kulturna i povijesna slika svijeta te se stvara novi vrijednosni sustav i društveni poredak. U to vrijeme postoji tradicija produkcije dječje književnosti stara 120 godina te se na nju u nekim segmentima oslanja i Ivana Brlić-Mažuranić. Većinu te produkcije čini prijevodna te didaktično-pedagoška književnost koju su pisali učitelji. Stoga se o razdoblju do pojave Ivane Brlić-Mažuranić može govoriti kao o razdoblju u kojem postoji tradicija produkcije dječje književnosti, ali se ne može govoriti o institucionaliziranom obliku književnosti s reprezentativnim djelima.[38]

Kao što je opće prihvaćeno da je *Zlatarevo zlato* prvi roman hrvatske književnosti, tako se i malobrojni proučavatelji hrvatske dječje književnosti slažu da je prvi roman iste *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*. Već prilikom izlaska iz tiska djelo je s oduševljenjem pozdravio kritičar **Antun Gustav Matoš**, nazvavši ga između ostalog *klasičnim*, kao da je instiktivno naslutio ulogu u razvitku jednog specifičnog žanra i trajan interes mlađe čitalačke publike za taj roman. [39]

U svom tekstu *Klasnična knjiga* Matoš piše: „Pročitavši tu prekrasnu knjižicu, bijah iznenađen kao pri otkriću malog remek-djela. (...). Ovo djelo gđe Brlić-Mažuranić naprotiv spada među one vrlo rijetke pripovijetke što su doduše pisane za djecu, ali što ih ne čitaju sa nasladom samo mali i neuki već i odrasli i inteligentni. (...). Ta pripovijetka je dostojna klasičnog imena Ivana Mažuranića, a boljih nema baš mnogo na našem jeziku. Napisati je mogaše samo genij matere. Genij hrvatske majke upućuje našu djecu, sitnu i bradatu, na jedina dva načina našeg spasa i održanja: na rad i poštenje. (...). Da i ne širi te svete vjere tolikim etičnim

[38] Jurišić, Martina, *Knjiga omladini* Ivane Brlić-Mažuranić, *Kroatologija*, [Online] 5(1), 2014., p. 69-90., preuzeto sa <hrcak.srce.hr/file/202748>(2.12.2015.)
[39] Zalar, Ivo, *Dječji roman u hravtskoj književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 1983., p. 17.

oduševljenjem, ova knjižica gđe Brlić-Mažuranić ostala bi već umjetničkim svojim kvalitetama veliko djelo.“[40]

„Divnu originalnost“ *Čudnovatih zgoda šegrta Hlapića* Matoš opaža u tome „što su te zgode doduše čudesa, ali za nas doduše neobični, ali vrlo vjerojatni i realni, realistički ispričani događaji.“[41] Ističe i njezino pisanje prožeto „savršenim naivnim stilom, protkano humorističnim opaskama“, te njezinu „finu ironiju.“[42]

Vrjednovanje njezinog stvaralaštva s aspekta spisateljice koja svoja djela isključivo posvećuje djeci, samo djelomično može pokazati njezinu pravu vrijednost. I zato je posve prihvatljiva misao koju je u vezi s književnim djelom Ivane Brlić-Mažuranić izrekao **Antun Barac**[43]: „U književnosti nema pisaca za djecu i pisaca za odrasle. Ima samo dvije vrste književnika: jedni su umjetnici, a drugi nisu. Pisac koji piše za djecu, mora stvarati isto onako kao i književnik koji stvarajući ne pomišlja na to da li su njegovi čitaoci već odrasli ili nisu. Razlika između knjiga za odrasle i za djecu može biti samo u tome da tzv. knjige za djecu, koje su dobre, mogu čitati odrasli i djeca, a knjige za odrasle mogu razumjeti samo odrasli. Ali i jedne i druge moraju stvarati umjetnici, i one vrijede toliko koliko doista potječu od umjetnika.“[44]

Barac zaključuje da se cijeli njezin književni rad po svom postupku „očituje u bujnom unutrašnjem životu književnice, iz čvrste etičke okosnice njezina djelovanja“ te konačno „iz težnje da slobodno i nevezano iznese ono što je držala vrijednim i trajnim.“[45] Ističe i način kako je Ivana Brlić-Mažuranić shvaćala gramatičke pouke svoje učiteljice: „Rečenica je riječima izražena misao. Misao obuhvata svijet, dakle

---

[40] Matoš, Antun Gustav, Klasična knjiga, U Skok, Jože (ur.), *Ivana Brlić-Mažuranić: Izabrana djela I.*, Naša djeca, Zagreb, 1994., p. 145-149.
[41] Ibid., p. 145.
[42] Ibid., p. 146.
[43] Antun Barac (1894. -1955.) je znanstvenik bez čijih sudova je nezamisliv bilo kakav pristup povijesti novije hrvatske književnosti. Sve do njega naša je povijest književnosti bila pod snažnim djelovanjem usko shvaćene filologije koja se nije usuđivala odvažiti na sintezu i estetsko ocjenjivanje. Estetika na kojoj je izgrađivao svoje sudove zasnivala se na dvjema temeljnim osobinama: na humanističkim vrijednostima teme i na savršenstvu forme (ekonomičnost, plastičnost prikazivanja i konciznost izraza). Toliko predan rad na području hrvatske znanosti o književnosti do Barca nije dao nitko. Unatoč eventualnoj zastari metoda i pronalasku novijih podataka, predano Barčevo nastojanje da odredi nacionalno značenje, ljudski smisao i umjetničku vrijednost hrvatske književnosti, ostat će kao trajni dobitak i stečevina hrvatske književne znanosti.
prema, Bašić, Ante, „Pregled novije hrvatske književnosti“, *Književnost 1952.-danas, KNJIŽEVNA ZNANOST, Antun Barac (1894-1955)*, 2004., preuzeto sa <http://croatia.ch/kultura/knjizevnost/080526.php> (14.10.2015.)
[44] Frangeš, Ivo, (ur.), op. cit., p. 7-8.
[45] Barac, Antun, Umjetnost Ivane Brlić-Mažuranić, U Skok, Jože (ur.), *Ivana Brlić-Mažuranić: Izabrana djela I.*, Naša djeca, Zagreb, 1994., p. 153

rečenica obuhvata svijet. Ova zasada, previsoka za nas, djelovala je to više kao neki tajanstveni predgovor. Potresla je, dobro se sjećam, naše dječje duše, i ko zna, koliko je dječjih umova jednim mahom otvorila! Kao razvezana ptica poletjelo je sad moje pero. Dakle sloboda! Bez straha, bez stidljivosti, bez oklijevanja možeš da se hvataš onoga oblaka nad Kamenitim vratima, neba, cijelog svijeta! Moje su ruke doduše nešto strepile, no žilice u sljepočicama kucale su skladno, kao da tamo neki mali kovači kuju svoje remek-djelo, puno djevičanskog čara, puno nade i poleta!“[46]

Barac navodi kako je Brlić-Mažuranić u predgovoru o postanku svojih *Slika* iznijela čimbenik svakog stvaranja: „U naravi i u mašti prikazuju nam se slike koje nas se doimlju svojom osobitošću bilo u kojem smjeru. Čudnovato je da takvom prilikom užitak nije najjače čuvstvo, ili, bolje rekuć, da nas užitak potiče na čuvstvo mnogo jače negoli je sam. Želja, naime, da se osobitost toga prizora zaustavi, otme prolaznosti i na bilo koji način iscrpi i preda drugima – ta želja prevladava takovom prilikom sve ine osjećaje. Čini nam se da nije samo za ovaj čas i lih za nas nastala ova slika, nego da se ona na neki način na nas obraća, da je drugima saopćimo. – Ovo je, držim, postanak svake umjetnosti, napose pako svake pjesme.“ [47]

Barac utvrđuje da je Brlić-Mažuranić kroz svoju misao iznijela emocije i maštu kao izvor svake umjetnosti, etičku osnovicu koja proniče rad i mišljenje svakog pravog stvaraoca, potrebu potpune slobode da se perom zahvate slike vlastite unutrašnjosti, nastojanje da se pomoću riječi vječno zabilježi ono što čovjek u svome doživljavanju života drži istinskom i trajnom vrijednošću. Također, u svojoj se procjeni razlikuje od mnogih kritičara Ivane Brlić-Mažuranić. Misli da „nije nikad bila književnica u uskom smislu, držeći pisanje glavnim svojim pozivom. (...) Držala je da je njezin poziv majke i uzgojiteljice važniji i dragocjeniji negoli bi bio poziv književnice, i da se javan rad žene ne slaže s njezinim pozivom domaćice.“[48]

Govoreći o njenom stvaralaštvu Barac tvrdi da: „ (...) ono što je u knjizi doista lijepo i umjetničko, nije u dijelovima gdje se spisateljica držala povijesnih izvora, nego tamo gdje je opet mogla dati maha svojoj mašti.“[49]

---

[46] Brlić-Mažuranić, Ivana, *Rečenica koja obuhvaća svijet (Jedna uspomena)*, Zagreb, 1927. ovdje iz: ibid., p. 121-122.
[47] Riječi Ivane Brlić-mažuranić u predgovoru njezinih *Slika* (1912.) ovdje iz: ibid., p.152.
[48] Ibid., p. 154.
[49] Ibid., p. 156.

Ističe da se čitava umjetnost Ivane Brlić-Mažuranić temelji na osjećaju „kako su istine srca veće od istina uma.“ U prilog toj tvrdnji piše: „Zato su njezini najljepši likovi: lik majke (u *Šumi Striborovoj*) koja radije podnosi svo zlo, nego da nanese bol nezahvalnom sinu; lik Palunkove žene koja osim svoje ljubavi prema mužu o djetetu ne pozna ništa veće; lik Kosjenke koja od ljubavi prema siromašnim pastirima odbacuje od sebe sve vilinsko što bi je moglo spasiti, te podnosi s njima sve opasnosti; lik šegrta Hlapića koji oko sebe širi samo dobro i ne sluteći to.“[50]

Barac govori da su u djelima Ivane Brlić-Mažuranić prisutne narodna i etička crta: „ (...) nosila je duboko u sebi to narodno osjećanje kao unutrašnju vezu s davnim predima. To je izbilo u njezinim pričama.“[51] Posebno ističe njezin izraz koji je pun, sažet, slikovit. Za prilog njenom izvanrednom načinu pripovijedanja iznosi ulomak iz *Čudnovatih zgoda šegrta Hlapića*: „Hlapić nije govorio ništa. Njegove su čizme žurno udarale po kamenju gradske ulice. Za njim su isto tako žurno lupale male Gitine cipelice. Najbrže su pak tapkale noge Bundaševe.“[52] Govori i o ritmu prisutnom u njezinim rečenicama koji se često podudara s ritmom narodne pjesme: „Ostavi se, Nevo Nevičice, jalova posla! Gdje je vrana još pomogla junaku! A ti mi bježi s krova, crna zlokobnice, da ne tratim lagane strelice, da ne strijeljam po sljemenu ptice.“[53]

Miroslav Šicel[54] značajnu ulogu u formiranju književne ličnosti Ivane Brlić-Mažuranić traži u biografskim, kulturno-socijalnim i etičkim odrednicama. Osobito ističe etički utjecaj njezinog djeda Ivana Mažuranića, estetski utjecaj, pjesnika i povjesničara, Franje Markovića[55] te vjersko-domoljubni utjecaj biskupa Josipa Jurja Strossmayera[56].

---

[50] Ibid., p. 160.
[51] Ibid., p. 161.
[52] Ibid., p. 163.
[53] Ibid., p. 164.
[54] Miroslav Šicel (1926. - 2011.) je hrvatski književni povjesničar, esejist, redaktor i autor školskih udžbenika. prema, Nemec, Krešimir, *Životopis*, 2006., preuzeto sa <hrcak.srce.hr/file/13202> (12.1.2016.)
[55] Ivanina obitelj često bi ljetovala na svome ladanjskom imanju na Varždinskom brijegu, gdje je u ladanjskoj idili uživala i obitelj Franje Markovića. prema, Hranjec, Stjepan,*Šicel o Ivani Brlić-Mažuranić*, Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin, 2006., p.85., preuzeto sa <hrcak.srce.hr/file/13247> (21.1.2016.)
[56] Bračni par Brlić često je odlazio kod đakovačkog biskupa Josipa Jurja Strossmayera, a i sam biskup je dolazio u njihov dom. prema, loc.cit.

Navodi da Brlić-Mažuranić: „jasno inzistira i opredjeljuje se za vizuelno kao bitno“[57], odnosno „pretpostavlja kao osnov umjetnosti – srce i sliku.“[58] Ukazuje na elemente po kojima se Ivana Brlić-Mažuranić neposredno približila dječjoj psihi i dječjem načinu promatranja i osjećanja: neposrednost doživljaja, intimna i direktna iskrenost odnosno prirođena, primarna ljudsku naivnost sa naglašenim sposobnostima vizualnog doživljaja. Posebno ističe ulogu mašte bez koje nema umjetnosti i bez koje se stvaratelj ne može poistovjetiti sa čitateljem, osobito kad je riječ o djetetu. Navodi da je „upravo tu dimenziju maštovitosti“[59] nosila u sebi Brlić-Mažuranić „u ogromnoj mjeri.“[60].

Šicel ističe njezin specifični jezični izraz koji sadržava: jednostavnost rečenične fraze, jasnoću, izvanrednu dinamiku, tečnost pripovijedanja, naglašenu ritmičnost rečenice te lirsku intonaciju.[61]

Duško Car[62] govori da djelo *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* nije „opterećeno izravnim didaktičkim proslovima“, nego je „prošarano sentencioznim umecima pa se doimlje kao knjiga mudrih izreka.“[63] Utvrđuje kako se u djelu nazire „utjecaj narodne književnosti“ te kako je „primjetna veza između tog djela i ne mnogo kasnije napisanih“[64] *Priča iz davnine*.

Maja Bošković-Stulli[65] tvrdi da *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* nisu realistički roman, već knjiga koja ima mnogo dodira s bajkom, što se prema njenom mišljenju „krije u konstrukciji pripovijedanja i stilu.“[66] Navodi i da stilu bajke „odgovara i njezin optimizam, njezini sretni čudesni svršeci poslije najtežih pustolovinam, koji ne govore o životnoj realnosti nego o projekciji duboko usađene čovjekove težnje za

[57] Šicel, Miroslav, Književno djelo Ivane Brlić-Mažuranić, U Skok, Jože (ur.), *Ivana Brlić-Mažuranić: Izabrana djela I.*, Naša djeca, Zagreb, 1994., p. 169.
[58] Ibid., p. 170.
[59] Loc.cit.
[60] Loc.cit.
[61] Ibid., p. 173.
[62] Duško Car (1931. - 1990.) je bio hrvatski književni kritičar, publicist, esejist i feljtonist. prema, Vujuć, Antun, (ur.), Hrvatski leksikon, 1, Naklada leksikon d.o.o., Zagreb, 1996., p.180
[63] Car, Duško, O „Čudnovatim zgodama šegrta Hlapića“, U Skok, Jože (ur.), *Ivana Brlić-Mažuranić: Izabrana djela I.*, Naša djeca, Zagreb, 1994., p. 180
[64] Ibid., p. 183.
[65] Istraživačica usmene književnosti.
[66] Bošković-Stulli, Maja, Povratak „Šegrtu Hlapiću“, U Skok, Jože (ur.), *Ivana Brlić-Mažuranić: Izabrana djela I.*, Naša djeca, Zagreb, 1994., p. 186.

srećom i harmonijom.“[67] Na kraju ističe da je knjiga avanturistička pripovijest zbog neobičnosti i šarenila njezinih zgoda te „nije bliska bajci.“[68]

Jože Skok pristupa književnom djelu Ivane Brlić-Mažuranić kao strukturnoj cjelini. Strukturne elemente te cjeline razmatra i u odnosu preme čitateljskoj recepciji. Govori da su bitna obilježja njenog umjetničkog izraza autentičnost i poetičnost, neobičan sklad između fantastičnog i realnog, izuzetna podudarnost između estetskog i etičkog, psihološka cjelovitost, bogatstvo, uvjerljivost, istinitost realnih i irealnih likova te izražajna orginalnost.[69]

Ističući autentičnost njezinog umjetničkog svijeta dolazi do zaključka da je „naoko jednostavan, ali u svojim likovima, fabulama, radnji i stilu bogatiji, složeniji, puniji i osobniji nego bilo koji svijet narodnog pripovjedača“[70]. Konstatira da je proza Ivane Brlić-Mažuranić: izrazito poetska, prožeta specifičnom slavenskom i hrvatskom atmosferom kuće i ognjišta; u kojoj je suprotstavljen svijet dobrote, plemenitosti, humanosti, vedrine nasuprot svijetu zla, nehumanosti i zlobe; koja je potekla iz srca i mašte, svijeta što se prima srcem i dograđuje maštom; koja je čudesna i nepoznata. Navodi i da se poetičnost Mažuraničkinog stila vidi u čari i srži njezine priče, u ritmu pričanja, u emotivnoj prisutnosti autora iza svake riječi i u posebnom nadahnuću i toplini.[71]

Skok analizira i značajke autoričina jezika i stila, posebice aforističnost, gnomičnost i sentencioznost[72]. Smatra da su ta svojstva „izdanak mažuranićevske književne tradicije čiji su predstavnici pisali, ne samo malo po količini i obimu, nego i jezgrovito, sažeto, ne razmećući se opširnim opisima, dugim pripovijedanjem ili površinskim poticanjem emocija.“[73] Međutim, kako je riječ o dječjoj književnosti Skok

---

[67] Loc.cit.
[68] Ibid., p. 187.
[69] Skok, Jože, *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* i *Priče iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić*, *Ključ za književno djelo*, kolo II, knjiga 5., Školska knjiga, Zagreb, 1995., p. 7.
[70] Loc.cit.
[71] Diklić, Zvonimir, op. cit., p. 170.
[72] Sentencija (prema lat. *sententia*, misao, tvrdnja) je mudra izreka koja donosi općenitu misao o ljudima, stvarima i pojavama. Sentencija ima autora i u pravilu je dio veće cjeline za razliku od poslovice, koja se vezuje uz iskustvo zajednice i narodni genij. Nastala je u antici,a njome su filozofi, pjesnici i govornici sažimali i posredovali misli, poruke i pouke. Poslije antike, uz citiranje izreka klasičnih autora, pisci i filozofi stvaraju i vlastite prigodne sentencije.prema, Bagić, Krešimir, Od figure do kulture- Sentencija, poslovica, entimem,epifonem, Cvijeće u travi, *Vijenac*,[Online] 19(447), 2011., preuzeto sa <http://www.matica.hr/vijenac/447/r/Knji%C5%BEevnost/> (4.1.2015.)
[73] Skok, Jože, Aforističnost, gnomičnost i sentencioznost jezika i stila, U Skok, Jože (ur.), *Ivana Brlić-Mažuranić: Izabrana djela I.*, Naša djeca, Zagreb, 1994., p. 195.

navodi kako je Brlić-Mažuranić „posebice vodila računa o tome da aforizmi, gnome i sentence budu što prirodniji iskaz dječjih spoznaja, mišljenja i zaključaka, kao i o tome da ih djeca mogu razumjeti i prihvatiti u slučajevima kada ih ne izriču sama.“[74]

Razmatrajući i interpretirajući etičke i estetičke dimenzije u djelu Ivane Brlić-Mažuranić, **Dubravko Jelčić** zaključuje kako „estetika njezina djela izvire iz njezine etike“ odnosno ako nema „plemenitosti, ne bi bilo ljepote.“[75] Jelčić zaključuje kako je Brlić-Mažuranić u neiscrpnim mogućnostima svoje priče ostvarila divan svijet fantastične realnosti. Svijet u kojem „jedan div, Regoč, cijelu košaricu s vilom Kosjenkom može zataknuti za uho“, „djed Neumikija plovi oblakom a veseli patuljci iskaču iz ognja rumeni kao žeravice“, ali i svijet u kojem se čovjek „pomiruje s teškoćama ne zato da bi ih pasivno podnosio nego zato da ih aktivno prevlada, učvršćujući tako svoju odanost životu takvom kakva jest.“[76]

Sklad kao načelo Mažuranićkina književnog djela **Vinka Brešića** upućuje na cijelu „etičku matricu koja se sa svojim vrijednosnim sustavom tako jasno raspoznaje u njezinim pjesmama, pripovijestima i romanima. A takav sustav je eminentno građanski, tradicionalistički s visokom sviješću o temeljnim etičkim vrijednostima dobra i pravdoljubivosti, hrabrosti i samopouzdanja, vjere i milosrđa.“[77]

Dunja Detoni Dujmić izdvaja slike Ivane Brlić-Mažuranić te ih definira *efidetičkim* otkrivajući u njihovu bogatstvu, raznolikosti i ljepoti, djeci najbliskiji način izvornog percipiranja vizualnih dojmova.[78]

Stjepko i **Dubravka Težak** smatarju da se Brlićkino stvaralaštvo može primijeniti i u metodici nastave književnosti te obogatiti učeničku spoznaju o glagolskim vremenima. U svojoj knjizi *Interpretacija bajke* na nizu primjera iz njezine proze jezično-stilskom analizom predočuju izražajne vrijednosti autoričina aorista, krnjeg perfekta, pripovijedačkog prezenta, imperfekta te glagolske oblike kao ritmično sredstvo i dramsku pojavnost.[79]

---

[74] Loc.cit.
[75] Jelčić, Dubravko, Etičke i estetičke dimenzije u djelu Ivane Brlić-Mažuranić,U Skok, Jože (ur.), *Ivana Brlić-Mažuranić: Izabrana djela I.*, Naša djeca, Zagreb, 1994., p. 202.
[76] Ibid., p. 203.
[77] Brešić, Vinko, Sklad kao načelo, U Skok, Jože (ur.), *Ivana Brlić-Mažuranić: Izabrana djela I.*, Naša djeca, Zagreb, 1994., p. 208.
[78] Diklić, Zvonimir, op. cit., p. 173.
[79] Loc.cit

Prigodno završetku ovog naslova, **Vesna Krmpotić**[80] je opisala njezino stvaralašto: „Ivana Brlić-Mažuranić pjesnik je slavenstva, pjesnik svijeta što se diže iz drevne pare, dozvan snagom njene krilate praiskonske fantazije... Sve što se u tom prizvanom svijetu događa, poezija je, sublimno je, srž je, nezamjenjivo je.“[81]

[80] Vesna Krmpotić (17. lipnja 1932.) je hrvatska književnica i prevoditeljica. prema, Cuculić, Kim, *Vesna Krmpotić: Promjena svijesti je promjena svijeta*, 2013., preuzeto sa <http://www.novilist.hr/Kultura/Knjizevnost/Vesna-Krmpotic-Promjena-svijesti-je-promjena-svijeta?meta_refresh=true> (6.1.2015.)

[81] Riječi Vesne Krmpotić, ovdje iz: *Ivana Brlić-Mažuranić: „hrvatski Andersen“*, 2013., preuzeto sa <http://www.buro247.hr/knjige/prijedlozi/ivana-brlic-mazuranic-hrvatski-andersen.html> (6.1.2015.)

4. *ČUDNOVATE ZGODE ŠEGRTA HLAPIĆA*

U hrvatskoj književnosti ne postoji djelo koje bi bilo intimnije upleteno u naše živote od *Čudnovatih zgoda šegrta Hlapića*. Mnogima od nas to je bila prva "debela" knjiga koju smo pročitali i koja je ostala urezana u našem sjećanju. S radošću se prisjećamo dobrog, plemenitog, mudrog, poštenog i požrtvovnog Hlapića, napuštene djevojčice Gite, velikog i vjernog psa Bundaša koji tragaju za izgubljenim domom u svijetu punom čudnovatih zgoda. Gotovo 102 godine on vjerno prati djetinjstva generacija naših baka i djedova, naših majki i očeva te i nas samih.

4.1. O postanku *Šegrta Hlapića*

U svibnju 1912. Ivana piše majci kako je počela pisati knjigu za nećaka Hristu, sina svoje sestre Aleksandre: „Zove se 'Čudnovate zgode šegrta Hlapića'. Zdenki se jako dopada... mogla bi Ti (ako ti se pripoviest dopadne) probati sreću kod Kuglija. Možda nam ju otkupi. To bi bila jako dobra knjiga za djecu od 6–8 godina, a dala bi se i zgodno ilustrirati.“[82]

Za vrijeme pisanja romana piše i svojoj kćeri Nadi: „ (...) Ja sam sada marljiva u pisanju. (...) A pomisliš li da ne imam već mjesec dana sobarice da sam pače Mandi odkazala (š njenom promjenljivom ćudi bilo je odviše borbe) onda moraš priznati da mi je još uz mnoge misli koje me okupiraju za sve vas, ovaj Hlapić krasno utočište! – U mojoj glavi se doduše križaju njegove fiktivne sgode s pravim i živim sgodami koje se s vama sbivaju i vrlo često (kao n. pr. ovaj put) upotriebim komad Hlapićevog papira za njegove najozbiljnije konkurente. Neka samo gospodin Bog izvede s vama sve tako povoljno i veselo i – last non least – tako brzo, kao što ću ja nastojati izvesti Hlapića iz neprilika.“[83]

Hlapić je zaživio već u privatnim obiteljskim pismima Ivane Brlić-Mažuranić, koja iz Broda redovito piše roditeljima u Zagreb. Iz pisama se utvrđuje da je postojao

[82] Riječi Ivane Brlić-Mažuranić, ovdje iz: Ažman, Jasna, Život zapisan u pismima, *Hrvatska revija* [Online] 13 (3), 2013., p. 4.-19., preuzeto sa <http://www.matica.hr/media/uploads/hr/2013/hr-2013-3.pdf>(14.10.2015.)

[83] Riječi Ivane Brlić-Mažuranić, ovdje iz: Majhut, Berislav, Obiteljske, društvene i povijesne okolnosti nastanka Čudnovatih zgoda šegrta Hlapića, *Kolo*[Online] 2 (2), 2014., preuzeto sa <http://www.matica.hr/kolo/424/r/Naslovnica/> (14.10.2015.)

stvarni naslovljenik pripovijedanja, autoričin petogodišnji nećak „Ristić“ odnosno Hristo[84], te da je za vrijeme pisanja uživala u pripovijedanju i njezina kćer Zdenka.

Nadalje, djelo je dovršeno u prosincu 1912., a objavljeno u svibnju 1913. godine u Zagrebu s ilustracijama Naste Šenoa-Rojc. Iz pisama, koje citira Sanja Lovrenčić, razabire se da je autorica osobno svjedočila mnogim iskazima oduševljenja te je već pri pisanju romana bila izrazito samouvjerena.[85]

Ivana Brlić-Mažuranić je za *Komediju* 1934. o postanku *Šegrta Hlapića* zapisala: „Jednog me je proljeća zanimao neki mali, vanredno skladni opančarski šegrt, bucmastoga i uvijek nasmijanog lica, a jasnih, čestih i veselih očiju. Slijedila sam tijekom nekoliko nedjelja njegovo žustro poslovanje na pijaci našeg malog grada. Kad bi sa svojim drugom nosio na dugačkoj motci poredane opanke, da ih izloži pod šatorom, sklizali su opanci sve polako po motci prema malome, jer je nosio prvi kraj motke, a bio je mnogo niži od svog druga. Konačno je gotovo sav teret ležao na leđima maloga hlapca.“[86]

Oluja u Brlićevcu potaknula je imaginacijsku viziju šegrta i majstora: „(...) u onom crvenom, čarobnom sjaju, klečao je na mokroj cigli, sagnut sasvim pod moje bure, mali bucmasti šegrt. Začudna ta vizija ospnu me u prvi čas, dok ne zamijetih, da crveno osvjetljenje dolazi od odsjeva ogromnog crvenog kišobrana, kojega je majstor držao razapetog, te od vinogradskog ’lampaša’ kojim je svijetlio malome. ’Što radite?’ upitam ne malo udivljena, premda mi je odmah bilo jasno da je majstor jedan od onih mojih mnogobrojnih bližih i daljih susjeda, koje nijesam poznavala.“[87]

---

[84] Hristo Nestoroff (1907. – 1969.) je bio sin Ivanine sestre Aleksandre (Alke) Mažuranić-Nestoroff (1878. – 1971.) i Dimitrija Mintcha (Minča) Nestoroffa (1868. – 1943.) koji je bio bugarski diplomat. Od milja su ga nazivali Rista, Risto i Mali Ristić. prema Jurdana, Vjekoslava, *Risto Nestoroff kao zbiljski okvir književnom liku Šegrta Hlapića u hrvatsko-bugarskom kontekstu*, 2015., preuzeto sa <http://virtualna.nsk.hr/bugari/risto-nestoroff-zbiljski-okvir-knjizevnom-liku-segrta-hlapica-hrvatsko-bugarskom-kontekstu/ > (26.05.2016.)

[85] Ažman, Jasna, Život zapisan u pismima, *Hrvatska revija*[Online] 13 (3), 2013., p. 20.-25., preuzeto sa <http://www.matica.hr/media/uploads/hr/2013/hr-2013-3.pdf>(14.10.2015.)

[86] Brlić-Mažuranić, Ivana, *O postanku „Šegrta Hlapića“*, 1934., U Brešič, Vinko, (ur.), Članci, *Sabrana djela Ivane Brlić-Mažuranić,* Kritičko izdanje, Ogranak Matice hrvatske Slavonski Brod, Slavonski Brod, 2013., p. 235.

[87] Ibid., p. 238.

4.2. O djelu

Čudnovate zgode šegrta Hlapića su su djelo o pustolovinama koje doživljava mali postolarski šegrt na svom sedmodnevnom putovanju na koje kreće kako bi razgazio uske čizmice, uzrok njegove nevolje u kući majstora Mrkonje.

Knjiga je od samog početka naišla na odobravanje publike i književne kritike, a usprkos proteklom vremenu i dalje svojom svježinom i vrijednošću plijeni pažnju čitatelja.[88] Po izlasku djelo je prevedeno na engleski, švedski, njemački, češki, slovački, danski, ruski, ukrajinski, a do danas na čak više od desetaka svjetskih jezika.[89] Njegova važnost u hrvatskoj dječjoj književnosti očituje se ulogama koje su mu pridavane i u titulama kojima je odlikovan: *prvi hrvatski dječji roman*, *roman paradigma*, *roman od kojega sve počinje*.[90]

Desetljećima se raspravljalo o književnoteorijskom pitanju: je li *Šegrt Hlapić* zapravo dječji roman ili je bajka?
Matoš djelo naziva pripovijest, Zalaru je bez dvojbe *Hlapić* neka vrsta akcijskog romana, Crnković ga smatra reprezentativnim djelom romana djetinjstva, Skok tvrdi da je u pitanju hibridna podvrsta, roman-bajka, roman u duhu bajke, dok Hranjec konstatira da autorica svjesno „presvlači romaneskno tkivo ruhom bajke".[91]

Opsegom od stotinjak stranica, djelo nosi obilježja **dječjeg romana** zbog autoričine sklonosti detaljizmu u opisu, realističnom oblikovanju pojedinih događaja i samog lika Hlapića, jednostavnosti u iskazu te nizanja dinamičnih zgoda. Istodobno, kako upozorava Bošković-Stulli, roman ima elemente, odnosno **sastavnice s bajkom** i **usmenom književnošću.**

Upućivanje na bajku očituje se u ne-konkretnosti, zbivanju izvan vremena i prostora, optimizmu, polarnosti dobra i zla, sretnim završetcima nakon svake pustolovine, koncepciji glavnog lika[92], preuzimanju elemenata usmene bajke[93] te

[88] Mihanović-Salopek, Hrvojka, Čudnovate zgode šegrta Hlapića, U Brlić-Mažuranić, Ivana, *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*, Znanje d.o.o., Zagreb, 2012., p. 121.
[89] Obradović, Marina, Ivana Brlić-Mažuranić, preuzeto sa <http://nova-akropola.hr/kultura/biografije-ivana-brlic-mazuranic/>(24.1.2015.)
[90] Majhut, Berislav, Recepcija romana „Čudnovate zgode šegrta Hlapića" Ivane Brlić-Mažuranić, *Nova Croatica* [Online] 2 (2), 2008., p.43, preuzeto sa <http://hrcak.srce.hr/66829>(24.1.2015.)
[91] Hranjec, Stjepan, *Hrvatski dječji roman*, Znanje, Zagreb, 1998., p. 29.
[92] Hlapić odlazi u svijet zbog pustolovina, u svakom sukobu je pobjednik, on je naprosto super-dječak, staložen, priseban, mudar, kao da je iz nekog drugog svijeta. prema, ibid.,p. 30.

pripovjednom stilu[94]. Najviše atributa bajke ima u dijalogu gospodara cirkusa i crnog čovjeka:

„ - Sjutra odlazim s cirkusom preko sedam gradova u osmi grad -, reče gospodar cirkusa. -Pogledaj prije vranca, kako sam ga uredio! Kad dođe na njega svila, remenje i sedlo, ne će ga sigurno nitko prepoznati, ne boj se.- Ja se ne bojim, jer znam, da si ti mudriji od lije u planini -, odgovori crni čovjek. - Ali sad mi izbroj tvrde dukate za vranca, jer nije bilo lako do njega doći. - Izbrojit ću ti dukate - , reče gospodar. - No prije mi reci, gdje je sada onaj čovjek, čiji je bio vranac? - Njega se ne trebaš bojati! On je u šumi, gdje je šuma najdublja. Svezan je s tri konopa za najjači hrast. Taj sigurno neće utećі, kad sam ga ja vezao, niti će skoro ići na sajam. - Tako reče crni čovjek i nasmije se tako strašno, kako se smiju samo opaki ljudi, kad govore opake stvari. Sad istom izvadi gospodar tešku kesu i stade brojiti zlatne dukate na ruku crnomu čovjeku. Ali njihove su ruke bile tako crne, da su i zlatni dukati na njima potamnjeli.“[95]

Uz bajkovite elemente u romanu se javlja i usmena epika (usporedba Hlapića s Markom Kraljevićem) te niz poslovica: „Gdje se lud s mudrim bije, tu jednaka borba nije.“[96]; „ (...) tko može da bude žalostan, taj će biti i dobar!"[97] ; „Tko ne radi, ne treba ni da jede."[98]

Temeljna misao djela najsnažnije se ističe u samom Hlapićevom liku. Pišući o malom šegrtu, Ivana Brlić-Mažuranić, stvarala je lik koji će biti savršeno dobar, te preko kojeg će izraziti svoju vjeru da se dobro dobrim vraća, vjeru da dobro mora nadvaldati zlo.[99]

Spisateljica se u djelu javlja kao sveznajući pripovjedač koji interpretira, komentira, ocjenjuje i upozorava te gotovo usmeno komunicira s čitateljem[100]: „Tko je

---

[93] Primjerice: „Ljudi pripovijedaju, da su se na raskršćima u staro doba sastajali vilenjaci, vještice i vukodlaci.“ prema, Brlić-Mažuranić, Ivana, *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*, Znanje d.o.o., Zagreb, 2012., p. 51.

[94] Primjerice: „Taj je grad bio tako velik, da je imao jednu veliku crkvu s dva tornja i deset malih crkvi s jednim jedinim tornjem. Imao je taj grad stotinu ulica, a u svakoj ulici vrvjeli su ljudi kao mravi. Svaka je ulica imala po četiri ugla, a na svakom uglu stajala su dva stražara. Tako je velik bio taj grad.“ , ibid., p. 69.

[95] Ibid., p. 88.

[96] Ibid., p. 26.

[97] Ibid., p.62.

[98] Ibid.,p. 36.

[99] Uskoković, Davor, Vodičkroz lektiru za niže razrede osnovne škole, Mozaik knjiga, Zagreb, 2002., p. 92.

[100] Hranjec, Stjepan, op. cit., p. 32

čitao ovu knjigu do ovoga mjesta i tko je zavolio Hlapića, taj bi najbolje učinio, da za sada zatvori knjigu i da do sjutra ne čita dalje.“[101] Skok ističe kako takav način prisutnosti i povremenih osobnih pripovjedačevih intervencija nije ni na koji način u funkciji usporavanja i zaustavljanja radnje ni narušavanju ritma pripovijedanja.[102]

Cjelina romana odlikuje se vještom fabulom, uzbudljivim zapletom te neočekivanim šaljivim zbivanjima koja su dostupna i bliska djeci. Obilježja autoričina diskursa imaju funkciju pojačavanja dječje receptivnosti: **slikovitost** (opis Hlapića prije njegova putovanja), reduplikacije omogućavaju **dinamičnost** („Išao je Hlapić, išao po mraku vrlo dugim ulicama, jer je grad bio velik.“[103]; „Hodao je dakle Hlapić, hodao po cesti, ali predvečer počne najedanput duvati jak vjetar, počne bljeskati i grmjeti.“[104]) te krajnja jednostavnost u sintaktičkoj organizaciji, **parataksa** („Hlapić je sio na travu, izvadio iz torbe svoj kruh i slaninu i mali nož. Onda se prekrstio, skinuo kapu i počeo jesti. Jedan komad slanine metao je sebi u usta, a drugi bacao Bundašu. Bundaš je svaki komad dočekao u uzduhu i u isti čas progutao.“[105]).

No, gdje se odvija radnja Šegrta Hlapića? Interpretatori različito odgovaraju na to pitanje. Skok tvrdi da su mali i veliki grad Slavonski Brod i Osijek. Crnković vidi, barem u opisu „velikog grada“, Zagreb. S Crnkovićem se ne slaže urednik Češkog izdanja iz 1930. koji zbivanja u „velikom gradu“ smješta u neki hrvatski grad manji od Zagreba. Međutim, djelo također nadopunjuju plastični opisi hrvatskog seoskog pejzaža - prirode i šume s jedne strane, a grada kao trgovačkog i poslovnog središta s druge strane.No, čini se da je Ivana Brlić-Mažuranić odustala od smještanja radnje u konkretni prostor „zato što bi u tom slučaju imala problem s trajanjima pojedinih radnji.“[106]

U određivanju vremena radnje interpretatori se nisu naročito istaknuli. Može se reći da šegrt Hlapić „počiva na pustolovnoj matrici“, a u tu su „matricu utisnute realistične sličice.“[107] Opisani je svijet smješten oko sredine osamdesetih godina 19. stoljeća, točnije u vrijeme kada je autorica imala otprilike one godine koje u romanu imaju Hlapić i Gita, odnosno 11 godina.

---

[101] Brlić-Mažuranić, Ivana, op.cit., p.101.
[102] Skok, Joža, Tri poglavlja o „Čudnovatim zgodama šegrta Hlapića“ I. Brlić, Mažuranić, U Skok, Joža (ur.), *Ivana Brlić-Mažuranić: Izabrana djela I.*, Naša djeca, Zagreb, 1994., p.193.
[103] Brlić-Mažuranić, Ivana, op.cit., p.14.
[104] Ibid., p. 26.
[105] Ibid., p. 19.
[106] Majhut, Berislav, Recepcija romana „Čudnovate zgode šegrta Hlapića“, op. cit., p. 78.
[107] Loc.cit.

4.3. Kratak sadržaj

Ivana Brlić-Mažuranić započinje roman ulomkom koji je naslovljen ***Malim čitateljima***:

„Ovo je pripovijest o čudnovatu putovanju šegrta Hlapića. Hlapić je bio malen kao lakat, veseo kao ptica, hrabar kao Kraljević Marko, mudar kao knjiga, a dobar kao sunce. A jer je bio takav, zato je srećno isplivao iz mnogih neprilika. Hlapićevo putovanje bilo je isprva tako lako kao dječja igrarija, pa će čitatelji na početku ove knjige reći: 'Što će Hlapiću tolika mudrost i tolika hrabrost na ovako laku putovanju? Zar on treba toliku hrabrost da povede upregnutog magarca na uzdi? Ili treba svoju mudrost da traži izgubljene guske?' No poslije je Hlapićevo putovanje bivalo sve teže i opasnije, kako to već češće biva. Pa kad čitatelji ugledaju maloga Hlapića u velikoj pogibelji i teškim neprilikama, reći će oni: 'Zaista je dobro učinio Hlapić što je za svaku sigurnost ponesao sa sobom puno dobrote, mudrosti i hrabrosti kad se u ranu zoru otputio u svijet.' Pa upravo zato svršilo se na koncu sve onako kako je najbolje bilo. No zato ipak neka nitko ne pobjegne od svoje kuće. Nikomu nije tako zlo kako je bilo Hlapiću kod majstora Mrkonje, a Bog zna bi li svaki bio takve sreće na svom putu kao Hlapić. Čudit ćete se ionako, da se i po njega sve tako dobro svršilo. Sjednite dakle na prag i čitajte!“[108]

Kompozicija započinje noćnim bijegom malog postolarskog šegrta Hlapića, „koji nije imao ni oca ni majke“[109], od zlog i strašnog majstora Mrkonje i njegove dobre i skromne žene. Dojadilo mu je psihičko i fizičko zlostavljanje od majstora Mrkonje kada ga je nepravedno optužio da je napravio pretijesne čizmice za sina bogataša. Ostavio je poruku Mrkonji kako odlazi u svijet razgaziti čizmice, te da će se vratiti kada ih razgazi. Drugu poruku ostavio je Majstorici te joj se u njoj zahvalio na dobroti, i obećao joj da će pomagati drugima kao što je i ona pomagala njemu. Prije bijega u svijet još je i popravio poderanu kapu, pokrpao košulju i u torbu stavio sve potrebne stvari za put.

Prvog dana putovanja susreo je starog mljekara kojemu je pomogao raznositi mlijeko po kućama. U jednoj od kuća je upoznao sluškinju koju je nagovorio da

[108] Brlić-Mažuranić, Ivana, op.cit., p.5.
[109] Ibid., p. 7.

ubuduće pomogne raznositi mlijeko starom mljekaru, a zauzvrat će joj donijeti cvijeće. Kad su dostavili preostalo mlijeko Hlapić je krenuo dalje i odlučio odmoriti u dubokoj travi.

Iz sna ga je probudio pas Bundaš, on je također pobjegao od majstora u potrazi za Hlapićem. Zajedno su nastavili putovanje. Hodajuću su stigli do sirotinjske kuće iz koje je dopirao gorak plač. Hlapić je ušao u kuću i upoznao dječaka Marka koji je plakao zbog dvije izgubljene guske na ispaši. Hlapić mu je odlučio pomoći te svi zajedno krenuše u potragu. Bundaš je nanjušio guske koje su se sakrile u šibljaku na velikoj vodi, a dobro jelo šegrta pomoglo je vratiti ih u dom. Zauzvrat su Hlapić i Bundaš dobili večeru i prenoćište.

Sutradan im je Markova mama u znak zahvale spremila hranu za put pa su šegrt i pas nastavili dalje. Putem su susreli kamenare koju su dugim čekićima tukli kamenje. Malo kasnije šareno tele nasrne na Hlapića, a zatim su se i malo potukli. Šegrt nije bilo siguran je li to zbog crvene košulje koju je imao na sebi. Nakon što je Hlapić nadmudrio tele, krenuli su dalje. Uočivši da se sprema nevrijeme, potražili su sklonište ispod mosta gdje se već nalazio čovjek s poderanim šeširom i crnom kabanicom. Kako je kiša sve jače padala, morali su tamo i prespavati. Ujutro nije bilo čovjeka, a ni Hlapićevih lijepih čizama koje je izuo prije spavanja. Krenuo je tako bos u potragu za lopovom.

Putem su susreli djevojčicu Gitu koja je nosila brbljavu papigu na ramenu. Radila je za cirkus kao akrobat i plesačica sve dok joj netko nije ukrao kutiju s njenim stvarima. Svi zajedno su krenuli dalje i zaključili da moraju naći neki posao kako bi se opskrbili hranom. Došli su do sela te su tamo dobili posao težaka kod jednog gospodara. Hlapić ga je obavljao odlično, no Gita je radila više štete nego koristi. Gospodar ju je otjerao, a ona se sakrila u grmlje. Nakon što je došlo vrijeme za večeru pojavila su se kola s Gitom, Bundašem i papigom. Gita je odlučila prirediti predstavu baš kao u cirkusu. Nasmijala je sve radnike, ali i gospodara te tako zaslužila večeru. Hlapić je razgovarao s težacima i zaključio kako u selu postoji lopov jer je svatko ostao bez nečega.

Pala je noć, a potom su svi težaci zaspali na sjeniku. Odjednom je nastupio požar koji je zahvatio kuću seljaka Rđavog Grge. Dok je većina razmišljala kako ugasiti požar, Hlapić je već uzeo stvar u svoje ruke i gasio požar na krovu. U jednom trenutku je pod Hlapićem pukla letva te je propao na tavan u škrinju s brašnom.Tamo je pronašao sve ukradene stvari,a među njima i svoje čizmice te Gitinu kutiju. Tako se otkrilo da je Grgin tavan spremište ukradene robe i razlog zašto Grga noću ne boravi doma. Seljani su zaprijetili da će pronaći Grgu, razbiti mu glavu te ga baciti u vatru. Dobri je Hlapić smirio situaciju jer je shvatio kako Grga od batina ne bi postao bolji pa je otišao do njegove majke. Rasplakanoj Grginoj majci je obećao da će pronaći njezina sina, upozoriti ga da se ne vraća na selo te da se okani takvog života i Crnog čovjeka. neka ode u svijet i počne novi život. Ona mu je na tome zahvalila i zamotala srebrenjak u rubac koji će Hlapić predati Grgi.

Sutradan je priređena gozba u Hlapićevu čast. Pokazao je ranu na peti koju je zadobio u požaru, a Gita je pokazala ranu koju ima na prstu u obliku križa. Tada su shvatili koliko su im životi slični pa su razgovarali i o majkama i očevima koje nikad nisu imali. Gita je priznala Hlapiću kako bi bilo lijepo imati majku kao što je majstorica.

Nakon dva dana oprostili su se od seljaka i nastavili svoj put. Na raskrižju su susreli društvo pastira i pastirica. Kako je Hlapić veliki diplomat, sprijateljili su se, pekli kukuruz i zaključili da kada bi svi bili dobri kao Hlapić, dva čovjeka bi mogla biti sretna s jednim parom čizmama. Pokraj njih su projurila kola na kojima su bili prestravljeni Crni čovjek i Grga. Hlapić je hrabro skočio na cestu pred konje, no kola su se prevrnula i svi su završili u grabi. Pomogao im je pokrpati uzde kako bi nastavili vožnju, a Grgi je potajice uspio predati pismo od majke i prisiliti ga da napusti Crnog čovjeka. Nakon toga Hlapić se zajedno s Gitom vratio u obližnje selo s pastirima. Zatim je obećao Miškovim roditeljima popravak svih opanka. Nakon toga su dobili večeru i mjesto za spavanje. Ujutro se Hlapić probudio u zoru i počeo popravljati hrpu opanaka. Pokrpao ih je besplatno i naišloj prosjakinji, od koje je saznao kako treba putovati samo danju, jer su prošle noći razbojnici orobili čovjeka.

Gita i Hlapić su se oprostili i s ovim domaćinima te su nastavili svoj put. Stigli su u grad za vrijeme sajma, na kojem je neki preglasni prodavač košara, na sve

načine odvlačio kupce svog siromašnog susjeda košarača koji pravi izvrsne košare. Kako bi nepravda bila ispravljena, Gita je organizirala predstavu i pomogla je prodati sve košare siromaha. Ona i šegrt su se zaposlili na vrtuljku kako bi dobili hranu i spavanje. Na kraju su dobili samo hranu pa je Hlapić našao mjesto na otvorenom i složio krevet za Gitu rekavši da će spavati kao princeza na zrnu graška. Nedugo nakon sna, Gitu probudi zvuk konja iz cirkusa, i to onog u kojem je radila. Probudila je i Hlapića te su krenuli prema zvukovima. Doista su ugledali taj cirkus i Gitinog konja Sokola. Uspjeli su se sakriti u slamu te su prisluškivali razgovor Crnog čovjeka i gospodara cirkusa. Saznali su da je Crni čovjek opljačkao nekog čovjeka i ostavio ga vezanog za drvo te da planira ukrasti kravu ženi koja živi sama sa sinom u kući s plavom zvijezdom.

Brzo su krenuli upozoriti Marka i njegovu majku, ali sreli su košarača sa sajma kojemu su pomogli prodati košare pa ih je on odvezao dio puta i objasnio im kako će morati proći dio opasnog puta gdje je velika šikara. Kada su prolazili, začuli su buku i odjednom pred njih izađe majstor Mrkonja koji je od sreće podigao Hlapića. Mrkonja im je ispričao kako je on taj čovjek kojeg je Crni opljačkao i oduzeo mu konje te ga je na kraju zavezao za drvo. Kad je već izgubio nadu, vratio se jedan razbojnik koji je nakon jednog srebrnjaka odlučio biti bolji čovjek i oslobodio ga. Hlapić je shvatio da se radi o Grgi koji je nakon svega otišao u svijet okajati svoje grijehe. Majstor je pozvao Hlapića da se vrati, a i Gita je također mogla poći s njima.

Zajedno su došli do plave kuće koju je Crni čovjek trebao opljačkati. Majka se zahvalila svima i pozvala stražare da paze na kuću. Crni čovjek nije dolazio, a kasnije je pronađen mrtav na opasnom djelu šumskog puta u provaliji. Hlapić, Gita, Mrkonja i Bundaš doputovali su kući, a tamo ih je dočekala presretna majstorica. Mrkonja je tada počeo pričati tužnu priču o nestanku njihove kćeri Marice tijekom gradskog sajma. Majstorica je zatim prepoznala svoju izgubljenu kćer u Giti i njezinom križiću na palcu. Nastala je neopisiva sreća u kući majstora Mrkonje.

Dobri i pošteni Hlapić je održao obećanje i odnio cvijeće sluškinji od koje je dobio pismo mljekara. Pismo je bilo oporuka te je tako sva mljekareva imovina pripala Hlapiću. Kada su odrasli, Gita i Hlapić su se vjenčali, imali četvero djece i tri šegrta te su živjeli sretno i zadovoljno.

4.4. Likovi

Bez ikakve dvojbe **šegrt Hlapić** je središnji lik romana, nazočan svuda i uvijek. O njemu se doznaje da je „malen kao lakat, veseo kao ptica, hrabar kao Kraljević Marko, mudar kao knjiga, a dobar kao sunce.“[110] „Hlapić je imao samo jedne poderane hlače i još jedne, koje mu je majstorica načinila od zelenoga sukna. To je sukno ostalo od majstorove zelene pregače, pa je majstor zapovjedio svojoj ženi da načini od toga Hlapiću hlače. Hlapić je imao u tim hlačama tako zelene noge kao zelena žaba, pa ih nije rado nosio, jer su mu se drugi šegrti rugali.“[111] Kapa koju je nosio je bila prljava i poderana, ali on „uze komad sjajne kože, koja je ostala od čizmica i sašije od te kože široku vrpcu oko kape.“[112] Doznaje se i da je na put obukao „zelene hlače, crvenu košulju, krasne čizmice, sjajnu kapu i crvenu torbu preko ramena.“[113]

Sve ostalo je nepoznato: ne zna se boja njegovih očiju, ni kakvu kosu ima, ni neka posebitost na licu, tijelu ili držanju, ni neko drugo specifično obilježje prema kojem bi se razlikovao od drugih jedanaestogodišnjih dječaka. Prema tome, Hlapić ne posjeduje jedinstvena i jednoznačna vizualna obilježja kojima bi se izdvajao od ostalih likova dječje književnosti[114]. Zbog toga je potreban dodatni imaginacijski napor kako bi se mogao vizualizirati.

Ono što u njegovu opisu prevladava su **moralno-etičke odlike**. On je dječak koji se ne da obeshrabriti pa tako, primjerice, kad mu Crni čovjek ukrade čizmice on je od žalosti „sklopio ruke i ostao jedan čas zamišljen. Svako bi dijete plakalo, da mu tko ukrade tako lijepe čizmice. Dakako da bi plakalo svako dijete, da ostane boso na veliku putu! No Hlapić nije plakao. On je jedan čas razmišljao, a onda je skočio na noge, zovnuo Bundaša i rekao: -Hajdemo, Bundašu, tražiti onoga čovjeka. Mi ćemo

[110] Ibid. p. 5.
[111] Ibid. p. 8.
[112] Ibid. p. 12.
[113] Ibid. p. 13.
[114] Nasuprot, Pipi Dugoj Čarapi, kod koje, ma kako god da se odjenula i u kakvoj god se situaciji našla, kao signal prepoznavanja funkcioniraju njene kečke, Hlapić takav izvanjski signal nema.
prema Engler, Tihomir, Mikulan, Krunoslav, Žanrovska i semantička polivalentnost Šegrta Hlapića, *Kolo* [Online] 2 (2), 2014., preuzeto sa <http://www.matica.hr/kolo/424/%C5%BDanrovska%20i%20semanti%C4%8Dka%20polivalentnost%20%C5%A0egrta%20Hlapi%C4%87a/ >(24. 2.2016.)

ga naći makar ga tražili deset godina i dobit ćemo čizme, pa da ih je objesio u sam carski dimnjak! - Tako je Hlapić pošao bos dalje na put da traži svoje čizmice.“ [115]

Znatiželjan je, o svemu razmišlja i za sve nalazi rješenje. Uvijek se vodi optimizmom, primjerice, kad Gita i on traže posao, Hlapić priđe gospodaru i upita ga: „- Trebate li dobrih težaka? - Gospodar se začudi, jer su Hlapić i Gita bili tako maleni i šareni, i jer su imali papigu i psa. - A zašto ste vi dobri težaci?- upita ih gospodar. - Zato, jer ništa ne znamo, a rado bismo sve naučili - odgovorio je Hlapić.“[116]

Osjeća empatiju prema svima, a posebno je brižan prema prijateljima: „Gita nije kriva, što ne zna raditi, kad je nije nitko učio poslu. A sada, kad već zajedno putujemo, moram se ja brinuti za nju, pa ću joj dati polovicu svoje večere.“[117] Dobar je uistinu *kao sunce*, čak je i Crnom čovjeku pokrpao pokidane uzde na kolima: „To je zbilja bilo lijepo od Hlapića, jer ima malo ljudi koji bi pokrpali uzde onomu, koji im je ukrao čizme.“[118] Za sedmodnevnog putovanja Hlapić je učinio mnoga dobra djela: pomogao je starom mljekaru raznositi mlijeko; pomogao je Marku pronaći guske; pomogao je seljanima u sjenokoši; ugasio je požar i pronašao sve ukradene stvari; predao je Grgi rubac sa srebrnim novcem od njegove majke; popravio je opanke Miškovoj braći i prosjakinji Janji; pomogao je siromahu koji je prodavao košare, a kasnije i vlasniku vrtuljka.

No, na temelju svih njegovih unutarnjih osobina nije ga moguće vizualno predočiti ili jednoznačno specificirati. Njegova recepcija se naposljetku svodi na opću predodžbu o dječaku kojeg rese šarena odjeća i moralno-etičke vrline.

Identična je situacija i s druga dva središnja lika ovog romana. Ni **Gitu (Maricu)** na temelju njezina opisa nije moguće diferencirati od ostalih djevojčica te dobi: „Djevojčica je imala spuštene kose, a na ramenu je nosila malu zelenu papigu. Išla je brzo, jer je i ona putovala. Zato je nosila u ruci svežanj povezan u crvenom rupcu. U svežnju su bile njezine haljine i rubenine, pa druge stvari. (...) Hlapiću se Gita već izdaleka činila vrlo lijepa, jer je imala plavu opravicu sa srebrnom vrpcom opšivenu. Opravica je doduše bila dosta poderana, ali ništa zato! Gita je imala i bijele cipele sa zlatnom kopčom. I cipele su bile dosta stare i pokrpane, ali i opet ništa zato!

[115] Brlić-Mažuranić, Ivana, op.cit., p. 31.
[116] Ibid., p. 34. – 35.
[117] Ibid., p. 36.
[118] Ibid., p. 59.

Gita se Hlapiću ipak jako lijepa učinila, pa se požurio, da je stigne.“[119] Ponovno se ništa ne doznaje o konkretnom izgledu ili o držanju lika.

Gita je okarakterizirana unutarnjim osobinama, te se tako doznaje da je ponekad hirovita i razmažena, ali usprkos svemu vjeran Hlapićev suputnik. Kao cirkuska djevojčica lijena je pri svakom ozbiljnom poslu: „Gita nije rado ni gledala, gdje se šta ozbiljno radi, zato je odmah ostavila Hlapića i otišla sa seoskim djevojčicama da preskakuju platno, što su ga bijelile žene na travi.“[120] No, ima drugačije vještine: „O, ja znadem svašta! Znam jahati, znam stajati na konju, znam skakati kroz obruč, znam se loptati s dvanaest jabuka najedanput, mogu zgristi najdeblju staklenu čašu, a i pojesti je i još svašta takva znam, što se radi u cirkusu.“[121]

Doznaje se i da najviše voli svog konja Sokola : „Ona je samo mislila na svoga konjića, s kojim je tolike godine dijelila u cirkusu i dobro i zlo, pa kojega je na cijelom svijetu najviše voljela.“[122] Posjeduje osjetljivost za pravdu i nepravdu: „Gita je imala dobro srce, a još bolji jezik“[123] te je na svoj način rješava nepravdu kod bogatog i siromašnog košarača.

Navedene osobine ne pomažu kod vizualizacije ovog lika. Jedino čime se na jednoznačni način Gita izdvaja jest brazgotina „nalik na krst“[124] na desnom palcu ruke koju je zadobila s tri godine igrajući se nožem. Međutim, ovo obilježje posjeduje tek fabularnu funkciju odnosno kako bi je roditelji mogli prepoznati, a ne doprinosi u većoj mjeri njenu vizualnu diferencijaciju.

Ni karakterizacija trećeg središnjeg lika, Hlapićeva psa **Bundaša**, nije ništa drukčije strukturirana. Riječ je o psu koji ima „veliku, kuštravu, žutu glavu (... te) dugački i crveni jezik.“[125] Doznaje se i da je „drag pas“[126], mudar, dobar, razigran i veseo. Ovo su njegova temeljna obilježja, no želimo li taj lik vizualizirati potrebna je velika doza imaginacije jer se njegove naznake mogu odnositi na većinu kuštravih,

[119] Ibid., 32.
[120] Ibid., 67.
[121] Ibid., p. 33.–34.
[122] Ibid., p. 83.
[123] Ibid., p. 72.
[124] Ibid., p. 49.
[125] Ibid., p. 18. –19.
[126] Loc.cit.

žutih pasa i to različitih pasmina. O Gitinoj papigi podjednako tako doznajemo tek da je bila zelena, mala i brbljava.

Središnji negativni lik romana **Crni čovjek**, čovjek bez imena, skitnica, pljačkaš i razbojnik je prilično šturo opisan. Hlapić ga susreće pod mostom: „ (...) u dugoj crnoj kabanici s poderanim šeširom na glavi. Bundaš počne strašno lajati na njega.“[127] Doznaje se i da je njegov glas neugodan kao i njegova pojava, te da govori tako dubokim glasom kao iz groba. Ukrao je Hlapićeve čizmice te je s Rđavim Grgom krao i seljane. U romanu je okarakteriziran kao ohol, arogantan i pohlepan što ga je na kraju i stajalo života. Navođenje crne kabanice služi kao jedini signal njegove prisutnosti, pri čemu je ponovno riječ tek o komadu odjeće koji predstavlja jedinu osnovu vizualizacije tog lika.

Jednoznačna vizualizacija sporednih likova još je šturija, a većina njih nije ni opisana. U romanu „funkcioniraju samo na temelju svojih imena“[128] te s jednom ili dvije naznake. Za naručitelja čizmica se doznaje da je bio „bogati gospodin“[129] , za mljekara da je „siromah starac (... koji je) slab i pogrbljen“[130], a za Marka da je „velik kao Hlapić.“[131] Pastir Miško se opisuje kao „malen, da ga je svaka visoka travka škakljala po nosu (...) i debeo“[132], a Grgina majka da je „stara i bolesna.“[133]

O **Majstorici** se doznaje da je „jako dobra“[134] , ali se i ona „bojala majstora Mrkonje.“[135] „I njoj se dogodila ista žalost kao i majstoru Mrkonji. No ona je od toga doba postala još bolja i imala je vrlo dobro srce. Hlapića je jako voljela. Ali se i ona bojala majstora Mrkonje. Kad god bi nosila Hlapiću svježa kruha, uvijek ga je skrivala pod pregaču da majstor ne vidi, jer je majstor zapovjedio da se Hlapiću daje onaj tvrdi i stari kruh, a majstorica je znala da Hlapić rado jede meki krušac.“[136] Uvijek je bila brižna prema Hlapiću pa je tako u njoj pronašao lik majke: „Ali imao sam majstoricu, koja me je često odbranila od majstora. A kad sam uvečer bio drjemovan,

[127] Ibid. p. 27.
[128] Engler, Tihomir, Mikulan, Krunoslav, op. cit.
[129] Brlić-Mažuranić, Ivana, op. cit., p. 8.
[130] Ibid., p. 14.
[131] Ibid., p. 20.
[132] Ibid., p. 52.
[133] Ibid., p. 47.
[134] Ibid., p. 7.
[135] Loc.cit.
[136] Loc.cit.

uzela mi ona metlu iz ruke, pa je izmela radionicu mjesto mene. Tako je valjda uvijek onomu, koji ima majku.“ [137]

Grga (Rđavi Grga) je sudjelovao u razbojničkim poslovima s Crnim Čovjekom. Doznajemo da ga nitko u selu (nije) volio, jer nije bio dobar. Onog trenutka kada mu je Hlapić predao srebrnjak njegove majke odlučio se promijeniti.

Na temelju iznesenih primjera moguće je zaključiti kakosu svi likovi ogoljeni na štura temeljna obilježja koja ne pridonose njihovoj jedinstvenoj vizualnoj percepciji, pri čemu je jedini izuzetak **majstor Mrkonja**. On kao Hlapićev gospodar, postolar kod kojeg je učio zanat: „ (...) bio je zao i strašan. Tako je bio velik da mu je glava sezala do stropa u njihovoj maloj sobi. Imao je kuštravu kosu kao lav, a duge brkove do ramena. Njegov glas bio je tako jak i krupan kao u medvjeda.“ [138] Doznaje se i da je imao „veliku šaku“[139], te da je i bio „visoki i široki.“[140]

Fizički je zlostavljao Hlapića, kriveći ga za preuske čizmice, a sam ih je krojio, ali „kad je majstor Mrkonja bio ljutit, onda nije znao što je pravo, a što krivo.“[141] Zašto je bio takav? „Majstoru Mrkonji dogodila se jedanput u životu velika žalost i nesreća, pa je odonda bio vrlo tvrda srca.“[142]

Pojavljuje se u početku romana, pa zatim u povremenim Hlapićevim razmišljanjima, a vraća se u radnju pri samom kraju, početkom raspleta. U međuvremenu i u njemu se štošta dogodilo: „Kad je čovjek dva dana bez jela i pića svezan za drvo, onda ima vremena, da se na sve sjeti i onda posve drukčije misli o svom šegrtu, nego kad u radionici viče na njega.“[143] Na kraju se smekšava srce Majstora Mrkonje. Hlapićevo veselje, mudrost i dobrota olakšali su transformaciju nesreće, grubosti i boli u mekoću i ljudskost.

Spomenuto šturo opisivanje likova nije nimalo slučajna odrednica teksta, čija je funkcija: s jedne strane da kod čitatelja potakne njihovu imaginaciju kao aktivni doprinos recepciji teksta i likova, a s druge da „pažnju čitatelja preusmjeri s izvanjskih

[137] Ibid., p. 50.
[138] Ibid., p. 7.
[139] Ibid., p. 10.
[140] Ibid., p. 101.
[141] Ibid., p. 10.
[142] Ibid., p. 7.
[143] Ibid., p. 104.

obilježja na njihova unutarnja, na njihove moralno-etičke sastavnice, kao središnji prostor zbivanja teksta.“[144]

4.5. Ekranizacija *Šegrta Hlapića*

Nemjerljiv je značaj Ivane Brlić-Mažuranić za hrvatsku, ali i za svjetsku dječju književnost. Ukoliko se uzme u obzir tvrdnja da su *Čudnovate zgode Šegrta Hlapića* i *Priče iz davnine* njezina najhvaljenija djela, upravo odnos navedenog ostvarenja prema sedmoj umjetnosti postaje temeljem raščlambe ovoga podnaslova o poveznicama književnosti i filma.

Potaknuta uspjehom *Čudesne šume* (1986.) i *Čarobnjakovog šešira* (1990.), hrvatska se kinematografija okrenula adaptaciji prvog hrvatskog dječjeg romana u animirani film. Godine 1997. produkcijska kuća *Croatia film* snimila je dugometražni crtani film ***Čudnovate zgode šegrta Hlapića*** redatelja Milana Blažekovića. Najuspješniji je hrvatski animacijski projekt te je bio i kandidat za Oscara 1997. u kategoriji najbolji inozemni film.[145]

Zanimljivo je da su se autori ovoga crtanoga filma odlučili za **zoomorfnu** prilagodbu likova. Svi su likovi romana transponirani u životinjska obličja, pa su Hlapić i Gita, baš kao i majstor Mrkonja i njegova žena miševi, antagonist je štakor, a njegov pomoćnik Grga puh.

Takvim postupkom *Čudnovate zgode Šegrta Hlapića* se svrstavaju u tradiciju Disneyjeve škole crtanoga filma. Lik Šegrta Hlapića kao miša odražava utjecaj prvoga Disneyjeva lika – Mickeyja Mousea. Blažekovićev je crtani film pristupio snažnijem restrukturiranju narativne građe romana, stvarajući ipak zasebno djelo podatno gledateljevoj recepciji te s posve „autorskim odnosom prema izvorniku, a da nije opstruirao i njegove sastavnice.“[146] Polazeći od književnoga temelja, *Čudnovate zgode Šegrta Hlapića* koriste jezik animiranog filma, jasnu narativnu strukturu, te

[144] Engler, Tihomir, Mikulan, Krunoslav, op. cit.
[145] *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*, preuzeto sa <http://www.imdb.com/title/tt0133930/?ref_=fn_al_tt1> (25.1.2016)
[146] Tomislav Čegir*, Hlapić (ni)je miš*, 2015., preuzeto sa <http://www.filmovi.hr/index.php?p=article&id=2301> (25.1.2016.)

nerealistične scene s glazbenom podlogom. Blago stilizirana slika filmskoga svijeta dosljedno ocrtava prostorno, kostimografsko, arhitektonsko, pa čak i društveno nasljeđe razdoblja u kojem je izvornik stvoren. Neke od razlika u samoj radnji su te da se u knjizi spominje kako Crni čovjek i Grga pokušavaju ukrasti kravu koja je u vlasništvu Markove majke, dok u animiranom filmu namjeravaju ukrasti škrinju s uspomenama. Hlapić i Gita do Markove kuće dolaze čarolijom starice koju susreću na putu, a u knjizi ih odvodi košarač.

U crtanom filmu Hlapića kao sivog miša, vizualno obilježava smeđe-crna kapa, crvena košulja kratkih rukava, bez dugmadi – koja više nalikuje majici, zelene duge hlače, crne čizmice i smeđa torba. Bundaš je u crtanom filmu smeđe boje i nosi crvenu ogrlicu.

Gitine vizualne karakteristike su plava kratka kosa s plavom mašnom, duga plava haljina, žute cipele i svežanj od crvenog rupca s bijelim točkama u kojem nosi svoje stvari. Njezina zelena papiga se zove Amadeus. Vizualna obilježja su mu šareni rep, žuti kljun i plava kapa.

Majstor Mrkonja, također sivi miš, na sebi ima zelenu košulju, plave hlače i ljubičastu pregaču. Vizualne su mu karakteristike guste crne obrve, crni dugi brkovi i krupna građa.

Crni štakor, kao antagonist, je zapravo smeđe boje i zeleno-crvenih očiju. Nosi crni dugi kaput, crni šešir, crveni šal i ljubičaste rukavice. Vizualno obilježje mu je i cigara. Njegov pomagač Grga je krupniji puh smeđe boje, koji nosi crnu kapu, plavi kaput, zelene hlače i crveni šal.

Popularnost animiranog filma i međunarodni uspjeh dovela je do nadoknade produkcije televizijske crtane serije od 26 epizoda ***Hlapićeve nove zgode (2000.)***, redatelja Javiera Huergea, u inozemnoj produkciji. *Nove zgode* nisu bile ni približno kvalitetne i uspješne kao animirani film.[147] U njima se mali postolarski šegrt, pas Bundaš i papagaj Amadeus susreću s raznim podvalama Crnog Štakora i braće Pazinski. Družini pomažu postolar Melkior i travarka Jana. Svi su likovi i u ovom animiranom serijalu u zoomorfnom obliku.

[147] *Hlapićeve nove zgode*, preuzeto sa <http://www.imdb.com/title/tt1457729/?ref_=ttep_ep_tt> (25.1.2016)

Razlike u vizualnim obilježjima likova, u televizijskoj crtanoj seriji u odnosu na crtani film, su Hlapićeva smeđe-crna torba i crne čarobne čizmice. Gita u televizijskoj seriji nosi plavu kraću haljinu i žuto-crvene cipelice.

Povodom obilježavanja stoljeća od nastanka remek-djela hrvatske književnosti, 2013. godine, na velikom se ekranu moglo vidjeti kako bi vizualno izgledalo kada se konvertira animirani film u igrani. ***Šegrt Hlapić*** drugi je **igrani film** u opusu Silvija Petranovića. Urednik HTV-ovog Dnevnika, Stipe Alfier, rekao je kako će nakon spomenutog igranog filma „cijela jedna generacija konačno spoznati to da Hlapić i Gita ipak nisu – miševi.“[148] Žanrovski promatrano Šegrt Hlapić je pustolovni film za djecu koji uvrštavamo u podžanr filma ceste[149].

Petranović predlošku prilazi s punim poštovanjem, ali ga i vrlo malo rekonstruira filmskom interpretacijom. Zbog toga adaptacija romana u igrani film ostaje zasjenjena izvornikom, te se može konstatirati da Petranovićeva prilagodba izgleda poput ilustracije. Film se doima poput pokretne šarene slikovnice u vrlo ilustrativnom nizanju scena. Malo je sastavnica filmske građe učinkovito, a niz likova nije dostatno razrađen i njihov se razvoj ne percipira sa zanimanjem ili jasnoćom. Razvidan je primjer lik Grge, čija se uloga početno može vrednovati samo ako se poznaje roman. Središnji su likovi, *dobri* ili *loši*, odveć plošni. Primjerice, odnos Hlapića i psa Bundaša je površan. Zbog Bundaševe discipline i nedostatka razigranosti, čitav je segment filma poput praznoga hoda. Uporaba psa kao bitnoga u narativnoj središnjici i gledateljevoj recepciji uočava se u nizu ostvarenja, no u *Šegrtu Hlapiću* toliko je „marginaliziran i nebitan da čak i ne reagira u sceni kada Crni Čovjek Hlapiću ukrade čizmice.“[150]

Vizualna obilježja šegrta Hlapića u igranom filmu su obrijana glava, crna kapa s crvenim kožnim obrubom, kratke zelene hlače, crvena duga košulja, crvene čizmice i crna kožna torba. Gita u igranom filmu ima plavu dugu kosu svezanu u pletenicu, svijetlo plavu haljinu, bijele čarape i bijele cipele, a svežanj koji nosi je šareni rubac iz

[148] Pavičić, Jurica, *ČUDNOVATE ZGODE ŠEGRTA HLAPIĆA - Diletantski režiran klasik dječje literature*, 2013. preuzeto sa <http://www.jutarnji.hr/diletantski-reziran-klasik-djecje-literature/1138503/>(23.2.2016)

[149] Film ceste je film u kojem se radnja pretežito odvija za vrijeme nekog putovanja. prema, Dominik, Ivan*, Foto- Žanrovi: Film ceste*, 2014., preuzeto sa <http://www.ziher.hr/foto-zanrovi-film-ceste/>(23.2.2016)

[150] Tomislav Čegir, op. cit.

kojeg se može izdvojiti motiv lista. Bundaševa je dlaka crno-bijele boje, a Gitina papiga je zelenog perja.

Majstor Mrkonja je visok, snažan, krupnije građe, crne kose i crnih brkova. Vizualne karakteristike su mu bijela košulja, crni prsluk i crne hlače. Marko u filmu ima svijetlo-smeđu kosu, a nosi bijelu poderanu košulju, smeđe hlače i crne cipele.

Crni čovjek je visok, tamnih očiju, crne kose do ramena te ima crnu dužu bradu. Nosi crnu dugu kabanicu, crne hlače i crni prsluk. Vizualna su obilježja Grge koji je u filmu srednjih godina, omanji brkovi, crna kapa, crni sako, bijela košulja i crne hlače.

U redateljskim se postupcima naznačuju i najveći propusti *Šegrta Hlapića* - film je sporog ritma, bez dinamike i emocionalnoga intenziteta. Niz bitnih scena prelazi kao da su usputne, mizanscena je plošna i statična, a glumačka tumačenja nerazrađena. Silvio Petranović se i prema razdoblju o kojem priča, odnosi bez nužnog realizma. U filmu Hlapićev svijet je svijet čiste stilizacije, primarnih boja i bez realističkih rekvizita. „Ujedno, to je svijet u kojem nema sjenki ni prljavštine. Svijet kroz koji se teškom mukom probija maleni šegrt svijet je bez znoja, prljavih košulja, stvarne prijetnje, suspensa ili mraka. To je svijet bijelih čistih košulja, plavokose umivene dječice, svijet u kojem postolari imaju portrete predaka na zidu, svi govore urbani zagrebački, selo izgleda kao zemlja Dembelija, a Zagreb pet puta bolje nego danas.“[151]

Naposljetku, odnos se romana *Čudnovate zgode Šegrta Hlapića* Ivane Brlić-Mažuranić i njegovih prilagodbi u vrste animiranog ili pak igranoga filma ne iscrpljuje jednoznačno. Animirani film *Čudnovate zgode Šegrta Hlapića* „snažnije je odrazio *duh vremena* i snagu izvornika nego li igrani *Šegrt Hlapić* koji je njime ostao zasjenjen.“[152] .

[151] Pavičić, Jurica, op. cit.
[152] Tomislav Čegir, op. cit.

4.6. Komercijalizacija zoomorfnih likova *Čudnovatih zgoda*

Poštujte naše znakove jedna je od poznatijih akcija Nacionalnog programa sigurnosti cestovnog prometa, koja se kontinuirano provodi još od 1995. godine. „Manifestacijom već dvadesetak godina educiramo djecu o sigurnosti u prometu, a kroz šaroliki zabavni program, kroz igru oni lakše i brže uče”[153], utvrđuje Marija Goatti Matijević iz policijskog ureda za prevenciju. Glavni likovi navedenog programa su likovi iz *Čudnovatih zgoda šegrta Hlapića* u zoomorfnom obliku, odnosno Hlapić i Gita su miševi. Likovi iz *Čudnovatih zgoda* nalaze se u spotovima MUP-a, na letcima, plakatima, bedževima kao i na ostalim promotivnim materijalima.

Vizualna obilježja Hlapića su crvena bejzbol kapa, crvena košulja, zelene hlače, crvene cipele koje nalikuju i patikama te plava školska torba. Bundaš je smeđe dlake i jače građe.

Gita na plakatima i video reklami ima kratku kosu plave boje na kojoj se nalazi plava traka s mašnom, bijelu majicu, plavu suknju, žute cipele i narančastu školsku torbu. Gitinoj papigi je i ovdje nadjenuto ime Amadeus. Papiga ima žuti kljun, zeleno perje, šareni rep i plavu kapu.

Razvitkom interneta šegrt Hlapić – **miš**, postao je zvijezda internet stranice *Hlapićev portal* (www.hlapic.net.). Na navedenoj stranici može se učlaniti u *Hlapićev klub* te tako steknuti „posebne pogodnosti i mogućnost kupnje Hlapićevih proizvoda s popustom u Hlapićevom dućanu.“[154] U dućanu se prodaju: Hlapićeve slikovnice, bojanke, školski pribor, igre na pločama, slagalice, puzzle, šalice, školski pribor, edukativni program, lutke, dekice, magneti, privjesci, podlošci za jelo, dječji modni artikli s otiscima Hlapića, Gite, Bundaša i drugih animiranih junaka, dječja dekorativna kozmetika, Hlapićev čarobni stolac ...

Vizualna obilježja Hlapića i Gite, na *Hlapićevom portalu*, su ista kao i u akciji *Poštujte naše znakove*. Jedina razlika je što Gita na *Hlapićevom portalu* nosi bijelu majicu preko koje ima plavu kraću haljinu.

---

[153] Berić, M., *Akcijom ‘Poštujte naše znakove’ do manje stradalih u prometu!*, 2015., preuzeto sa <http://www.dnevno.hr/vijesti/hrvatska/akcijom-postujte-nase-znakove-manje-stradalih-u-prometu-foto-828612> (23.2.2016.)

[154] *Voliš li Hlapića i želiš kupovati Hlapićeve proizvode uz popust?*, 2015., preuzeto sa <http://www.hlapic.net/hlapicev-klub/>(23.2.2016.)

5. LEKTIRA U RAZREDNOJ NASTAVI

Učenici se u razrednoj nastavi najprije susreću s udžbenicima koje ne smatramo lektirom pa se govori o sintagmi *školska lektira*. Njome su obuhvaćena čitava djela ili ulomci koje učenici čitaju po nastavnom planu i programu, dokumentu koji predstavlja konkretizaciju nastavnoga plana i „kojim se propisuje opseg, dubina i redoslijed nastavnih sadržaja.“[155] Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta propisuje književne naslove koje učenici moraju obavezno pročitati, te se isti nalaze na popisu lektire.

Školska lektira je sastavnica predmeta Hrvatski jezik i pripada području književnosti. Zbog toga se njena djelatnost mora podudarati sa temeljnim zadaćama čitateljskoga odgoja kao što su: „dostići/postići određenu razinu književnoga obrazovanja; razviti kulturu čitanja, stvaralačke sposobnosti učenica/učenika, književni ukus, omogućiti bogatiji, sadržajniji i suptilniji duhovni život; izgraditi cjelovit pogled na svijet.“[156]

Prema *Nastavnom planu i programu* temeljni je cilj nastave hrvatskoga jezika osposobiti učenike za jezičnu komunikaciju koja im omogućuje ovladavanje sadržajima svih nastavnih predmeta i uključivanje u cjeloživotno učenje. Ostvarivanje svrhe i zadaća nastave hrvatskoga jezika uključuje ovladavanje standardnim jezikom što pridonosi: „razvoju jezično-komunikacijskih sposobnosti pri govornoj i pisanoj uporabi jezika u svim funkcionalnim stilovima; razvoju literarnih sposobnosti, čitateljskih interesa i kulture; stvaranju zanimanja i potrebe za sadržajima medijske kulture; osvješćivanju važnosti znanja hrvatskoga jezika; razvijanju poštovanja prema jeziku hrvatskoga naroda, njegovoj književnosti i kulturi.“[157] Prema navedenom učenici će najbolje ovladati hrvatskim jezikom kroz sat lektire.

Književnost je „komunikacija između pisca i čitatelja, a književno je djelo svojevrsna poruka koju autor upućuje čitatelju.“[158] Općepoznato je kako se komunikacija ostvaruje razmjenjivanjem poruka, odnosno primanjem i odašiljanjem. Recepcija ili primanje ovisi o razumijevanju jezične poruke, dok odašiljanje ovisi o

[155] Poljak,Vladimir, *Didaktika*, Školska knjiga, Zagreb, 1982., p. 37.
[156] Rosandić, Dragutin, *Metodika književnoga odgoja*, Školska knjiga, Zagreb, 2005., p. 52.
[157] Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, *Nastavni plan i program za osnovnu školu*, Zagreb, 2013., p.26., preuzeto sa <public.mzos.hr/fgs.axd?id=20542> (6.07.2015.)
[158] Solar, Milivoj, op. cit., p.35.

oblikovanju zvučne i pisane poruke. Strukturalna i sadržajna složenost tih jezičnih poruka mora biti primjerena stečenoj razini učenikovih jezično-komunikacijskoj sposobnosti koje se ostvaruju jezičnim djelatnostima i misaonom obradbom. Recepcija poruka uključuje slušanje, čitanje i misaonu obradnu jezičnog sadržaja, a odašiljanje poruka misaonu obradbu sadržaja i njegovo jezično oblikovanje govorenjem ili pisanjem.[159]

Zadaće svih sastavnica nastavnog predmeta mogu se ispuniti tijekom obrade lektire i pridonose ostvarivanju temeljnog nastavnog cilja. Pa se tako, na satu lektire ovladava jezičnim sredstvima potrebnim za uspješnu komunikaciju, osvješćuju se potrebe jezičnim znanjem, suzbija se strah od jezika, osvješćuju se razlika između standardnoga jezika i zavičajnih idioma te se postupno usvaja hrvatski jezični standard. Kod nastavnog se područja *jezično izražavanje* na satu lektire, može razvijati sposobnost izražavanja doživljaja, osjećaja, misli i stavova, te uspješna usmena i pismena komunikacija.[160]

Kod zadaća na području književnosti, učenici kroz lektiru mogu spoznati i primiti književna djela, razviti osjetljivost za književnu riječ, razviti čitateljske potrebe, stvoriti čitateljske navike, te će se osposobiti za samostalno čitanje i recepciju književnih djela.[161]

Također, zadaće područja medijske kulture mogu se ostvariti kroz sat lektire. Učenici se osposobljavaju za komunikaciju s medijima kao što su kazalište, film, radio, tisak, strip i računalo. Spoznaju kazališne predstave, film, radijske i televizijske emisije, a i osposobljavaju se za evaluaciju istog.[162]

Čitanje lektire ima veliku odgojno-obrazovnu ulogu, a krajnji joj je ishod stvoriti učenika razvijenih sposobnosti doživljavanja, spoznavanja i evaluacije umjetničkih djela. Stoga je važno da učenici pravovremeno dobiju adekvatnu lektiru koja je značajna za formiranje pozitivne emocije prema literarnom djelu i čitanju uopće, premda se nerijetko događa suprotno.

Izgrađivanju pozitivne emocionalne orijentacije prema lektiri ili čitanju u nastavnom, ali i u izvannastavnom radu doprinosi sustav motivacija. Taktička

[159] *Nastavni plan i program za osnovnu školu*, op. cit., p.26.
[160] Ibid., p. 27.
[161] Loc. cit.
[162] Loc. cit.

motivacija mora biti konstantno prisutna i organizirana tako da vodi ka strateškoj motivaciji - koja je usmjerena na dulje razdoblje. Poticaji uvijek trebaju biti svježi, originalni, inovativni, kreativni i uvjerljivi kako bi ih učenici kao takve emocionalno prihvatili. U suprotnom se rad na lektirnom tekstu svodi na monotono rješavanje postavljenih zadataka, na nešto štose radi samo zato što se mora.[163]

Književnost više nije bitna i popularna sastavnica učeničke kulture. Čitanje knjiga uopće nije dio intelektualnog obzora, a čita se samo i gotovo samo s ekrana. Zbog toga je lektira postala problem unutar našeg obrazovnog sustava. Učenicima je dosadna, nezanimljiva, mrska te je ne(rado) čitaju kao prava postčitateljska generacija.

Također, lektira predstavlja i problem učiteljima koji pokušavaju osmisliti različite motivacije kako bi učenicima približili knjigu i potaknuli ih na čitanje. Njihovi angažmani često se pokazuju neuspješnima jer nastava lektire ne ostvaruje svoje zadaće. Učenicima se nameću klasična lektirna djela, a pogreške proizlaze i kad učitelji određuju naslove koje su mnogo puta pročitali ili za koje imaju gotove nastavne pripreme. „U suvremenoj nastavi ostvaren je pomak u pisanju i interpretaciji lektire, ali jošnije potpuno nestao klasičan način pisanja lektire. On se iz učeničkih bilježnica za lektiru preselio u vodiče, tržišno isplative zbog velike potražnje ciljane skupine.“[164]

Poteškoće s lektirom se nastavljaju kod provjeravanja, je li učenik doista pročitao djelo ili se služio sekundarnom literaturom. U takvim se ispitivanjima postavljaju apsurdna pitanja vezana uz detalje iz djela koje ni učitelj ne bi zapamtio čitajući, a sve s ciljem da se razotkrije učenik koji nije pročitao djelo. Takav pristup lektiri se kosi sa svrhom samog književnoga odgoja i obrazovanja.[165]

Zbog toga je potreban novi pristup lektiri i recepciji književnoumjetničkih tekstova, u suvremenom hrvatskom (osnovnom) obrazovnom sustavu. Nastavni sat lektire ili književnosti trebao bi biti *susret*. Nastava se usmjerava na učenika i

[163] Vranjković, Ljiljana, Lektira u razrednoj nastavi, *Život i škola*, [Online] 25 (1), 2011., p. 196., preuzeto sa <hrcak.srce.hr/file/106732> (4.2.2016.)
[164] Jerkin, Corinna, Lektira našeg doba, *Život i škola*, [Online] 27 (1), 2012., p. 114., preuzeto sa <hrcak.srce.hr/file/125427> (20.7.2016.)
[165] Ibid., p. 115.

uvažava se njegova osobnost, a komunikacija koja se provodi je dvosmjerna - učenik i učitelj ravnopravni su sugovornici razgovora o pročitanome književnome tekstu.[166]

„Najvažniji činitelji nastave su učenici, i to ne onakvi učenici kakvima ih je učitelj zamislio, nego stvarni učenici, onakvi kakvi dođu u školu. Dosljedno poštovanje realnih učenika sa svim njihovim novim navikama i zanimanjima jedino je prihvatljivo polazište uspješnoga čitanja i usvajanja čitateljske sposobnosti. (...) Kad bi učitelj cijelo vrijeme bio svjestan da predmet razgovora prije svega treba biti učenikov vlastiti doživljaj umjetničkoga teksta te bi ga poticao i poštivao, nastava bi za učenike bila zanimljivija i efikasnija.“[167]

[166] Ibid., p. 121.
[167] Grosman, Meta, op.cit., p. 119.- 208.

6. TEORIJA RECEPCIJE

Pojam **recepcija** dolazi od latinske riječi *receptio* što znači prihvaćanje, primanje. Korijene vuče iz povijesti prava, a u doba renesanse, u europskim je zemljama, označavao prihvaćanje i primjenu rimskoga građanskoga te krivičnog prava. Poslije je prenesen na humanističke znanosti u kojima označava različite oblike prihvaćanja antičkih uzora, dok ga u suvremenu književnu teoriju uvodi konstanička škola estetike krajem šezdesetih godina.[168]

Rečeno je kako je književnost, zapravo, komunikacija između autora i čitatelja ili slušatelja. Ta tročlana struktura, autor – djelo – čitatelj, ne smije se zanemariti, ali to ne znači da se u objašnjavanju književnih djela ne može polaziti od samo jednog činitelja te strukture. Premještanje zanimanja prema čitatelju, ističe osobito **teorija recepcije**, „koja se kasnije razvila i u svojevrsnu disciplinu nazvanu **estetika recepcije**.“[169]

Utemeljiteljem teorije recepcije smatra se Hans Robert Jauss, te uz njega i Wolfgang Iser. Njihovi su radovi najviše pridonijeli razradi učenja „o načinu proučavanja književnosti u kojem je čitatelj u središtu zanimanja.“[170] Teorijski je pri tome važno polazište koje je razradio Roman Ingarden, upozoravajući da je književno djelo „shematska tvorevina koja sadrži mjesta neodređenosti, koja čitatelj zapravo konkretizira.“[171] Tek je čitateljeva konkretizacija zapravo ono što se naziva književno umjetničkim djelom. Tako čitatelj više nije shvaćen kao pasivni promatrač književnog djela, već njegova uloga postaje izuzetno važna, gotovo odlučujuća. On na temelju „nikad dokraja konkretnih i završenih opisa, nagovještaja, nacrta i sugestija, koje mu djelo samo predlaže, ostvaruje smislenu cjelovitu tvorevinu koja i jest književno djelo.“[172] Čitatelj tako sudjeluje u stvaranju, a u tome bitnu ulogu ima ono što on očekuje, ono što je za njega neočekivano, a ipak može razumjeti.

U tom najširem teorijskom okviru teorija recepcije naglašava potrebu da se uoči i sustavno analizira problem. Problem predstavlja analizu čitavog sklopa odnosa „u kojem povijesno konkretni čitatelj razumijeva određeno književno djelo, koje može

[168] Tkalec, Gordana, Primjenjivost teorije recepcije na medij interneta, *Fluminensia* [Online] 22 (2), 2010., p.1., preuzeto sa <hrcak.srce.hr/file/97880>(13.5.2016.)
[169] Solar, Milivoj, op. cit., p. 281.
[170] Loc. cit.
[171] Ibid., p. 282.
[172] Loc. cit.

pripadati njegovom vremenu, ali i vremenu daleke prošlosti.“[173] Zbog toga je ključni pojam za teoriju recepcije **horizont očekivanja**.

Pojmom horizonta očekivanja žele se obuhvatiti okviri mogućeg razumijevanja književnosti, jer se „pretpostavlja da čitatelji jedino ako se radi o trivijalnoj književnosti prihvaćaju isključivo ono što očekuju.“[174] Kod umjetničke književnosti čitatelji prihvaćaju, ali i očekuju da ih se iznenadi neočekivanim do neke mjere koja se ne smije prekoračiti. Ako se mjera prekorači čitatelji takva djela više neće moći razumjeti.

Teoretičari recepcije posvetili su najviše radova analizi i pokušajima rekonstrukcije očekivanja, „smatrajući da valja pomno razraditi kakvi sve ključni elementi djeluju na književnu recepciju.“[175] Vođeni time predlažu da se razmotri odnos čitatelja prema ranijim književnim djelima, zatim prema određenim književnim normama koje utvrđuje poetika, te prema praktičnoj funkciji jezika. Kod cjelokupnog sklopa odnosa književnog djela i čitatelja, smatraju da se može razlikovati kako se suvremeni čitatelj odnosi prema djelu iz prošlosti i suvremenom djelu. Zatim kako se prošli čitatelj može odnositi prema suvremenom djelu.

Teoretičari recepcije zaključuju da ako se imaju na umu takve podjele i odnosi, može se utvrditi u svakom pojedinom slučaju horizont očekivanja i uvjeti „pod kojima se zbivao povijesni slijed i povijesni razvoj književnosti.“[176]. Sukladno tome može se tvrditi „da se i povijest književnosti može sagledati i pisati s jednog potpuno novog aspekta.“[177]

Istraživanja teoretičara recepcije vodila su do važnih i zanimljivih rezultata, a zanimanje za ulogu čitatelja danas je u porastu u različitim književnoznanstvenim orijentacijama. Gotovo šezdeset godina poslije, kritička recepcija još je jednako poticajna za istraživanje jer se mijenja usporedno s čitalačkom publikom i trendovima u književnosti. Nažalost, recepcija hrvatske književnosti još je prilično neistražena.

[173] Ibid., p. 283.
[174] Loc. cit.
[175] Loc.cit.
[176] Ibid., p. 284.
[177] Loc. cit.

7. UČENIČKA RECEPCIJA KNJIŽEVNIH LIKOVA *ČUDNOVATIH ZGODA ŠEGRTA HLAPIĆA*

O djelima Ivane Brlić-Mažuranić ispisane su mnogobrojne stranice pa ne iznenađuje zanimanje za *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* u školskoj praksi. Osnovnoškolcima je lik šegrta Hlapića najpoznatiji i najbliži zbog obvezne lektire, medijske promidžbe te stvaralačke prezentacije lika u drugim umjetnostima. U ovom istraživanju ispitivala se učenička recepcija književnih likova *Čudnovatih zgoda šegerta Hlapića*. Prema teoriji recepcije čitatelj na temelju nikad dokraja konkretnih i završenih opisa, nagovještaja, nacrta i sugestija, koje mu djelo samo predlaže, ostvaruje smislenu cjelovitu tvorevinu likova. Likovi u *Čudnovatim zgodama šegrta Hlapića* ne posjeduju jedinstvena i jednoznačna vizualna obilježja, već u njihovim opisima prevladavaju moralno-etičke karakteristike. Stoga je potreban dodatni imaginacijski napor kako bi ih se moglo vizualizirati. Funkcija šturog opisivanja likova je poticanje mašte kod čitatelja kao aktivni doprinos recepciji teksta i likova. Recepcija djela ovisi o nekoliko čimbenika: o čitateljima, o posredniku - roditelju ili učitelju te o komunikacijskoj situaciji. Prije početka čitanja romana, čitateljima je percepcija književnih likova romana, vjerojatno, već unaprijed definirana zbog animiranog i igranog filma, *Hlapićevog portala* te reklama vezanih uz akciju *Poštujte naše znakove.* Zbog toga je provedeno istraživanje kako bi se dobio uvid u recepciju književnih likova spomenutog romana kod današnjih trećaša u drugom polugodištu školske godine 2014./2015.

7.1. Metodologija istraživanja

U ovom istraživanju ispitivala se učenička recepcija književnih likova *Čudnovatih zgoda šegrta Hlapića.* Istraživanjem su obuhvaćeni učenici trećih razreda u pet osnovnih škola, izabranih iz triju regija Republike Hrvatske (vidjeti tablicu broj 1). Svi učenici su popunjavali isti anketni upitnik. Upitnik je bio anoniman te su ispitanici u svakom trenutku mogli odustati od anketiranja.

7.2. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja jest provesti analizu, odnosno utvrditi učeničku recepciju književnih likova *Čudnovatih zgoda šegrta Hlapića*, te utvrditi utječu li animirani i igrani film te komercijalizacija zoomorfnih likova na istu.

7.3. Hipoteza istraživanja

U istraživanju se polazi od hipoteze da animirani i igrani film te komercijalizacija zoomorfnih likova *Čudnovatih zgoda šegrta Hlapića*, utječe na učeničku recepciju književnih likova romana Ivane Brlić-Mažuranić.[178]

7.4. Uzorak

Uzorak čini 151 učenik trećih (N = 151) razreda, od toga 69 dječaka (45,7%) i 82 djevojčice (54,3%). Nezavisni ispitanici su srodni po stupnju obrazovanja, godinama obrazovanja i tipu obrazovanja koji se temelji na jedinstvenom *Nastavnom planu*.

Zato su u nastavku istraživanja analizirane njihove razlike s obzirom na ključne varijable razlikovanja: rodnu kategoriju, samoprocjenu zainteresiranosti za čitanje, čitanje ili ne čitanje romana *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*, gledanje ili ne gledanje crtanog filma *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*, gledanje ili ne gledanje igranog filma *Šegrt Hlapić*, zamišljanje lika Hlapića i Gite, Grge, Crnog čovjeka te opis lika iz romana.

[178] Vedrana Živković Zebec je, 2013. godine, provela istraživanje na uzorku od 107 učenika, 2., 3., i 4. razreda osnovne škole. Iz učeničkih je odgovora bilo vidljivo kako 30% učenika Hlapića zamišlja kao miša, 29% kao dječaka i 41%. Zaključila je kako je animirani film Čudnovate zgode šegrta Hlapića jedan od važnih čimbenika „popularizacije izvornika, ali iskorištavanje komercijalnih potencijala lika šegrta Hlapića pridonijelo je širokoj recepciji lika šegrta Hlapića iz animiranog filma.“ prema Živković Zebec, Vedrana, Miš potisnuo dječaka, *Školske novine*, 16 (4), Zagreb, 2013., p. 17.
Važno je napomenuti kako je istraživanje Vedrane Živković Zebec, provedeno prije premijere igranog filma *Šegrt Hlapić* (2013.).

Tablica 1. Opis uzorka po mjestima prikupljanja podataka i spolu ispitanika

Mjesto prikupljanja podataka		Spol		
		Muški	Ženski	Ukupno
Naziv škole	Oš Centar	9	22	31
	Oš Sokolovac	8	9	17
	PŠ Srijem	2	2	4
	PŠ Velika Mučna	3	7	10
	Oš Vladimir Nazor	47	42	89
Ukupno		69	82	151

7.5. Mjerni instrumenti

Za potrebe ovog istraživanja izrađen je anketni upitnik (vidjeti prilog broj 1), strukturiran od šest zadatka. U prvom zadatku učenici su u tabličnom prikazu trebali procijeniti svoju sklonost čitanju i zaokružiti odgovor koji se odnosio na njih (vidi tablicu broj 2). Drugi zadatak je bio označiti tvrdnju u tablici. Tablica je osmišljena na način da je trebala ponuditi uvid u čitanje romana *Čudnovate zgode šegrta Hlapića, Ivane Brlić-Mažuranić*, gledanje crtanog filma *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* te igranog filma *Šegrt Hlapić*. U trećem, četvrtom i petom zadatku učenici su trebali zaokružiti tvrdnju koja se odnosi na njih. Izražavali su svoju percepciju i recepciju likova kroz ponuđene odgovore prikazane u tablicama. U trećem su zadatku trebali odrediti zamišljaju li lik Hlapića i Gite kao miševe, dječaka i djevojčicu ili neodređeno. U četvrtom zadatku su određivali zamišljaju li lik Grge kao čovjeka, puha ili nodređeno. Peti zadatak se odnosio na zamišljanje lika Crnog čovjeka kao štakora, čovjeka ili neodređeno. Šesti je zadatak bio otvorenog tipa i u njemu su učenici trebali zamisliti jedan lik iz romana *Čudnovate zgode šegrta Hlapića,* Ivane Brlić-Mažuranić, te kasnije opisati svoju vizualnu predodžbu.

7.6. Postupak istraživanja

Istraživanje je provedeno u sklopu redovne nastave u osnovnim školama, a trajalo je približno dvadeset minuta. Prije početka provođenja ispitivanja učenicima se objasnila svrha provođenja ispitivanja te se naglasila anonimnost danih podataka. Ispitanici su u bilo kojem trenutku mogli odustati od anketiranja. Nakon što su anketni upitnici podijeljeni, učenike se uputilo na samostalani rad i čitanje uputa koje prethode svakom zadatku.

8. ANALIZA REZULTATA I RASPRAVA

Obrada prikupljenih podataka provedena je pomoću statističkog programa SPSS. Opisima likova koji su prikupljeni kroz otvoreno (šesto) pitanje pristupilo se deskriptivnom analizom. Obrađeni podatci prikazani su kroz tablice koje su konstruirane za ovo istraživanje.

Tablica 2. Sklonost čitanju s obzirom na rod ispitanika

			Voliš li čitati?					
			Uopće me ne zanima	**Ne zanima me**	**Niti me zanima, niti me ne zanima**	**Zanima me**	**Izrazito me zanima**	Ukupno
Spol	**Muški**	Frekvencija	1	8	6	39	15	69
		Postotak	1,4%	11,6%	8,7%	56,5%	21,7%	100,0%
	Ženski	Frekvencija	0	3	9	38	32	82
		Postotak	,0%	3,7%	11,0%	46,3%	39%	100,0%
Ukupno		Frekvencija	1	11	15	77	47	151
		Postotak	0,7%	7,3%	9,9%	51,0%	31,1%	100,0%

U Tablici 2. prikazani su podatci o samoprocjeni zainteresiranosti učenika za čitanje (mjerenu na Likertovoj ljestvici, gdje prvi stupanj označava odsustvo bilo kakve zainteresiranosti, a posljednji, peti, potpunu zainteresiranost[179]). Značajno je istaknuti kako čitanje uopće ne zanima samo jednog ispitanika, dok ne zanima jedanaestero njih. Zainteresiranost je u prvoj skupini (pripadnici muškog spola, dalje u tekstu učenici) pokazalo njih 56,5% , a u drugoj skupini (pripadnici ženskog spola, dalje u tekstu učenice) 46,3%. Potpunu zainteresiranost je pokazalo 21,7% učenika i 39% učenica. Provedena je i Hi kvadrat-test[180] procedura. Izračunata vrijednost x^2

[179] Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Likertova ljestvica, preuzeto sa <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=36507> (7.7.2016.)

[180] Hi kvadrat-test je „statistički test koji se koristi za sumiranje vrijednosti dobivene kvocijentom kvadrata razlike između promatranih i očekivanih frekvencija podijeljenih s očekivanom frekvencijom. To omogućava procjenu valjanosti testa, asocijaciju ili učestalost u populaciji i koristi se za odredbu ekvivalentnosti promatranog uzorka i očekivane populacije.“ prema Malvić, Tomislav, Vrbanac, Boris, *Geomatematički pojmovnik*, preuzeto sa <http://e.math.hr/category/klju-ne-rije-i/definicije> (9.8.2016.)

testa iznosi (Hi kvadrat = 0,062 (df = 4), α = 0,05, $x^2(\alpha)$ = 0,711), te ne postoji statistički značajna razlika između varijable roda i samoprocjene zainteresiranosti za čitanje.

Tablica 3. Pročitao/la sam roman *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*

			Pročitao/la sam roman *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*		
			NE	DA	Ukupno
Spol	**Muški**	Frekvencija	3	64	67
		Postotak	4,5%	95,5%	100,0%
	Ženski	Frekvencija	3	77	80
		Postotak	3,8%	96,3%	100,0%
Ukupno		Frekvencija	6	141	147
		Postotak	4,1%	95,9%	100,0%

Tablica 3. pokazuje koliko je učenika pročitalo, odnosno nije pročitalo roman *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*. Značajno je istaknuti kako 4,1% učenika nije pročitalo obvezno lektirno djelo, dok je 95,9% učenika pročitalo roman. Prema izračunatoj vrijednosti x^2 testa (Hi kvadrat = 0,824 (df = 1), α = 0,05, $x^2(\alpha)$ = 0.004), rezultati se mogu smatrati statistički značajnim.

Razmišljanje o tablici moglo bi se generalizirati, kako Hlapića i ostale likove romana čeka ono najljepše u književnosti - besmrtnost. Šegrt Hlapić, jedan od najpoznatijih likova hrvatske dječje književnosti, diljem Hrvatske uljepšava prve susrete s „većom“ knjigom i školskom lektirom.

U ovom su se istraživanju vrijednost x^2 i df (stupnjevi slobode) dobili kroz statistički program SPSS. Naknadno se odredila α (razina statističke značajnosti). Zatim se određivao $x^2(\alpha)$ kroz tablice, preuzete sa stranice *Critical Values of the Chi-Square Distribution*, uz odabranu razinu značajnosti i odgovarajući broj stupnjeva slobode. Ako je x^2 bio manji od $x^2(\alpha)$ prihvaćala se H_0 hipoteza, odnosno ne postoji statistički značajna razlika među skupinama. Ako je x^2 bio veći od $x^2(\alpha)$ odbacila se H_0 hipoteza i prihvatila H_1 hipoteza.

Tablica 4. Pogledao/la sam crtani film *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*

			Pogledao/la sam crtani film *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*		
			NE	**DA**	Ukupno
Spol	**Muški**	Frekvencija	19	49	68
		Postotak	27,9%	72,1%	100,0%
	Ženski	Frekvencija	12	69	81
		Postotak	14,8%	85,2%	100,0%
Ukupno		Frekvencija	31	118	149
		Postotak	20,8%	79,2%	100,0%

Tablica 4. pokazuje koliko je učenika pogledalo, odnosno nije pogledalo hrvatski dugometražni crtani film *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* iz 1997. Rezultati pokazuju kako 27,9% učenika i 14,8% učenica nije pogledalo crtani film, dok je 72,1% učenika i 85,2% učenica pogledalo crtani film. Ukupno 79,2% učenika je pogledalo crtani film.

Prema izračunatoj vrijednosti x^2 testa (Hi kvadrat = 0,049 (df = 1), $\alpha = 0,05$, $x^2(\alpha) = 0,004$), rezultati se mogu smatrati statistički značajnima.

Tablica 5. Pogledao/la sam igrani film *Šegrt Hlapić*

			Pogledao/la sam igrani film *Šegrt Hlapić*		
			NE	**DA**	Ukupno
Spol	**Muški**	Frekvencija	23	44	67
		Postotak	34,3%	65,7%	100,0%
	Ženski	Frekvencija	16	65	81
		Postotak	19,8%	80,2%	100,0%
Ukupno		Frekvencija	39	109	148
		Postotak	26,4%	73,6%	100,0%

U Tablici 5. prikazano je koliko je učenika pogledalo, odnosno nije pogledalo igrani film *Šegrt Hlapić* iz 2013. Značajno je istaknuti kako 34,3% učenika i 19,8% učenica nije pogledalo igrani film, dok je 65,7% učenika i 80,2% učenica pogledalo igrani film. Ukupno 26,4%učenika nije pogledalo igrani film.

Izračunata vrijednost x^2 testa (Hi kvadrat = 0,045 (df = 1), α = 0,05, $x^2(\alpha)$ = 0,004) pokazuje kako se rezultati mogu smatrati statistički značajnim.

Tablica 6. Recepcija lika Hlapića i Gite

			Kako zamišljaš lik Hlapića i Gite?			
			Miševi	**Dječak i djevojčica**	**Neodređeno**	Ukupno
Spol	**Muški**	Frekvencija	8	60	1	69
		Postotak	11,6%	87%	1,4%	100,0%
	Ženski	Frekvencija	7	71	4	82
		Postotak	8,5%	86,6%	4,9%	100,0%
Ukupno		Frekvencija	15	131	5	151
		Postotak	9,9%	86,8%	3,3%	100,0%

Tablica 6. prikazuje učeničku recepciju lika Hlapića i Gite. Iz učeničkih je odgovora vidljivo kako 11,6% učenika i 8,5% učenica (ukupno 9,9%), Hlapića i Gitu zamišlja kao miševe. Kao dječaka i djevojčicu ih zamišlja 87% učenika i 86,6% učenica (ukupno 86,8%). Neodređeno ih zamišljaju 1,4% učenika i 4,9% učenica (ukupno 3,3%). Izračunata vrijednost x^2 testa (Hi kvadrat = 0,431 (df = 2), α = 0,05, $x^2(\alpha)$ =0,103) pokazuje kako se rezultati mogu smatrati statistički značajnim.

Pohvalna je činjenica kako je na učeničku recepciju književnih likova, dugometražni crtani film *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*, utjecao tek 9,9%. Nedvojbeno, rezultat učeničkih zamišljanja likova kao dječaka i djevojčice može se tumačiti dvostruko. Prvi je kako je takva percepcija i recepcija o književnom liku isključivo plod izučavanja lektirne građe. Drugi je izloženost ekranizacijama Ivaninih djela, kao i drugim vrstama njihove medijske promidžbe. Osim toga, 65,7% učenika i 80,2% učenica je pogledalo igrani film (vidjeti tablicu broj 5).

Razmišljanje o tablici moglo bi se komentirati riječima redatelja, igranog filma *Šegrt Hlapić* (2013.). Silvije Petranović rekao je**: „**Crtani film Milana Blažekovića je u svoje vrijeme odradio što je trebao. Ali, prošlo je onda jako puno generacija predškolske djece koji bi pogledali crtani film, a nisu čitali knjigu. Rekle su mi učiteljice da su izmišljale test pitanja da vide da li djeca čitaju. Tako se Šegrt Hlapić smanjio na veličinu miša. Ja sam napravio ono što je normalno u svakoj kinematografiji - napravio sam igrani film po čuvenom predlošku.“[181]

Tablica 7. Recepcija lika Grge

			Kako zamišljaš lik Grge?			
			Čovjek	**Puh**	**Neodređeno**	**Ukupno**
Spol	**Muški**	Frekvencija	62	5	2	69
		Postotak	89,9%	7,2%	2,9%	100,0%
	Ženski	Frekvencija	69	9	4	82
		Postotak	84,1%	11%	4,9%	100,0%
Ukupno		Frekvencija	131	14	6	151
		Postotak	86,8%	9,3%	4,0%	100,0%

Tablica 7. prikazuje učeničku recepciju lika Grge. Važno je istaknuti kako 89,9% učenika i 84,1% učenica, Grgu zamišlja u ljudskom obliku. Kao puha ga percipira 7,2% učenika i 11% učenica. Neodređeno ga zamišlja 2,9% učenika i 4,9% učenica. Prema izračunatoj vrijednosti x^2 testa (Hi kvadrat = 0,585 (df = 2), $\alpha = 0,05$, $x^2(\alpha) = 0,103$), rezultati se mogu smatrati statistički značajnim.

[181] Riječi Silvija Petranovića. prema Goršić, Ronald, Njegić, Marko, *Silvije Petranović: Hrvatski film za djecu najjači je u regiji*, preuzeto sa <http://www.slobodnadalmacija.hr/scena/kultura/clanak/id/217372/silvije-petranovic-hrvatski-film-za-djecu-najjaci-je-u-regiji> (19.7.2016.)

Tablica 8.Recepcija lika Crnog čovjeka

			Kako zamišljaš lik Crnog čovjeka?			
			Štakor	**Čovjek**	**Neodređeno**	Ukupno
Spol	**Muški**	Frekvencija	18	48	3	69
		Postotak	26,1%	69,6%	4,3%	100,0%
	Ženski	Frekvencija	20	59	3	82
		Postotak	24,4%	72%	3,7%	100,0%
Ukupno		Frekvencija	38	107	6	151
		Postotak	25,2%	70,9%	4,0%	100,0%

Tablica 7. prikazuje učeničku recepciju lika Crnog čovjeka. Središnjeg negativnog lika romana 26,1% učenika i 24,4% učenica, zamišlja kao štakora. Svijest o tome kako je Crni čovjek zapravo čovjek pokazalo je 69,6% učenika i 72% učenica. Neodređeni je odgovor navelo 4,3% učenika i 3,7% učenica.

Izračunata vrijednost x^2 testa (Hi kvadrat = 0,934 (df = 2), $\alpha = 0,05$, $x^2(\alpha) = 0,103$), ukazuje kako se rezultati mogu smatrati statistički značajnim. Razmišljanje o tablici može se generalizirati kako je u recepciji Crnog čovjeka, utjecaj crtanog filma, pojačan u odnosu na prethodne dvije tablice (vidjeti tablicu broj 7 i 6).

8.1. Deskriptivna analiza učeničkih odgovora na zadatak otvorenoga tipa

U analizi su podrobnije obrađeni opisi nekolicine odabranih učeničkih odgovora, zbog prostorne opsežnosti odgovora u cijelosti.

Tablica 9. Vizualna predodžba Hlapića

Učenici	Učenice
Hlapić je veseo kao ptica, malen kao lakat i dobrog je srca.	Šegrt Hlapić je dobar dječak. On je bio maleni postolar. Bio je veseo kao ptica.
Ima čizme, zelene kratke hlače, poderanu crvenu košulju i srce lava.	Šegrt Hlapić izgleda kao dječak, ima svoje najdraže crvene čizmice.
Hlapić je maleni dječak. Šegrt je kod majstora Mrkonje. Ima crvenu košulju i zelene hlače. Na glavi nosi kapu. Jako je dobar, veseo i maleni.	Šegrt Hlapić ima crvenu košulja, zelene hlače, čarobne čizme i kapu opšivenu tkaninom. Dobar je.
Hlapića zamišljam kao miša. Marljiv je. Ima duge uši, veliki nos, dugi rep i male nožice.	Hlapić je dječak. Ima zelene hlače, crvenu košulju, ruksak i putuje po svijetu.
Hlapić ima smeđu kapu, crvenu majicu i zelene hlače.	Hlapić ima crvenu kapu, crvene čizme, crvenu torbu i zelene hlače.
Hlapić ima crnu kapu sa crvenom trakom, crvenu torbicu i zelene hlače. On uvijek pomaže drugim osobama.	Hlapić ima crvenu majicu, zelene hlače i smeđu kapu.
Šegrt Hlapić je dobar, veseo i malen. Ima crnu kapu, crvenu košulju i zelene hlače. Ima i lijepe crvene čizme i crnu poderanu torbu.	Taj se lik zove Hlapić. On ima lijepu zelenu majicu, ima lijepe crvene hlače, vrijedan je i voli raditi cipele.
Hlapić ima crne čizme, crvenu majicu i zelene hlače.	Šegrt Hlapić ima crvene hlače, zelenu majicu i kapu. On je jako hrabar.
Ima čizmice na sebi ima zelenu košulju i zelenu kapicu. Lagan je kao lakat, hrabar kao Marković Marko i pjeva kao ptičica.	Šegrt Hlapić je ćelav i jako puno radi.

Tablica 9. prikazuje opise vizualnih predodžba šegrta Hlapića. Opisi su razvrstani prema rodnoj kategoriji.

U romanu se o Hlapiću doznaje da je malen kao lakat, veseo kao ptica, hrabar kao Kraljević Marko, mudar kao knjiga, a dobar kao sunce. Poznato je i da je na put obukao zelene hlače, crvenu košulju, krasne čizmice, sjajnu kapu sa širokom vrpcom i crvenu torbu preko ramena. Sve ostalo je nepoznato. Hlapić ne posjeduje jedinstvena i jednoznačna vizualna obilježja. Njegova recepcija se svodi na opću predodžbu o dječaku kojeg rese šarena odjeća i moralno-etičke vrline. Poražavajuća je činjenica kako je vrlo mali broj učenika, koji su stvorili vizualnu predodžbu u skladu s opisom u romanu. Vizualne predodžbe učenika, temeljene na opisu u romanu su: *Hlapić je veseo kao ptica, malen kao lakat i dobrog je srca.; Hlapić je maleni dječak. Šegrt je kod majstora Mrkonje. Ima crvenu košulju i zelene hlače. Na glavi nosi kapu. Jako je dobar, veseo i maleni.* Izdvojena je i predodžba učenice koja se temelji na moralno-etičkim vrijednostima lika: *Šegrt Hlapić je dobar dječak. On je bio maleni postolar. Bio je veseo kao ptica.*

U crtanom filmu Hlapić je sivi miš, a vizualno ga obilježavaju smeđe-crna kapa, crvena košulja kratkih rukava (koja više nalikuje majici), zelene duge hlače, crne čizmice i smeđa torba. Vizualne predodžbe učenika koje se temelje na karakteristikama vezanim uz crtani film su: *Hlapića zamišljam kao miša. Marljiv je. Ima duge uši, veliki nos, dugi rep i male* nožice.; *Hlapić ima smeđu kapu, crvenu majicu i zelene hlače.*; *Hlapić ima crne čizme, crvenu majicu i zelene hlače.* Jedna od predodžbi učenice je: *Hlapić ima crvenu majicu, zelene hlače i smeđu kapu.*

Razlike u vizualnim obilježjima likova, u televizijskoj crtanoj seriji u odnosu na crtani film, su Hlapićeva smeđe-crna torba i crne čarobne čizmice. Izdvojena je vizualna predodžba učenice koja se temelji na televizijskoj seriji: *Šegrt Hlapić ima crvenu košulja, zelene hlače, čarobne čizme i kapu opšivenu tkaninom.*

Vizualna obilježja Hlapića u igranom filmu su obrijana glava, crna kapa s crvenim kožnim obrubom, kratke zelene hlače, crvena duga košulja, crvene čizmice i crna kožna torba. Izdvojeni su opisi učenika u kojim se jasno vidi utjecaj igranog filma na recepciju lika: *Ima čizme, zelene kratke hlače, poderanu crvenu košulju*... ; *Hlapić ima crnu kapu sa crvenom trakom*... ; *Ima crnu kapu, crvenu košulju i zelene hlače. Ima i lijepe crvene čizme i crnu poderanu torbu.*Utjecaj je vidljiv i kod učenica: *Šegrt Hlapić izgleda kao dječak, ima svoje najdraže crvene čizmice.; Šegrt Hlapić je ćelav*...

U akciji *Poštujte naše znakove*, vizualna obilježja Hlapića, kao miša, su crvena bejzbol kapa, crvena košulja, zelene hlače, crvene cipele (nalik patikama) i plava školska torba. Utjecaj prometne akcije na recepciju lika vidljiv je kod vizualnih predodžba učenica, iako je pokazana i svijest o tome kako je Hlapić dječak: *Hlapić je dječak. Ima zelene hlače, crvenu košulju, ruksak i putuje po svijetu.*; *Hlapić ima crvenu kapu, crvene čizme*...

Tablica 10. Vizualna predodžba Gite

Učenici	**Učenice**
Gita je vesela, snalažljiva, dobra i draga akrobatistica.	Marica (Gita) je: nestašna, vesela, radoznala i razigrana djevojčica.
Gita ima kosu plavu boje, ima crvenu mašnu. Jako je dobra.	Gita je imala smeđu kosu. Bila je dobra. Imala je bijele cipelice s kopčom i plavu haljinu. Bila je plesačica.
Gita ima tamno plavo, haljinu i lijepe plavo- bijele cipele. Kosa joj je plavo-smeđa.	Gita je poštena i dobra. Ima plavu kosu i jako lijepu papigu.
	Gita ima lijepu plavu kosu i mašnu na glavi. Vitka je i lijepa.
	Gita ima dugu plavu kosu i nosi pletenicu. Ima plavu haljinu.
	Gita ima smeđe oči, plavu kosu, dugu plavu haljinu i ima šarenu papigu. Jako je dobra i zanimljiva.
	Gita ima velike uši. Ima haljinu plave boje. Ima papagaja. Vesela je. Bila je u cirkusu, bez majke i oca.
	Gita je sivi miš. Ima mašnu u kosi.

Tablica 10. prikazuje opise vizualnih predodžba Gite. Opisi su razvrstani prema rodnoj kategoriji. Kao što je i očekivano trojica su učenika odabrala lik Gite kod vizualne predodžbe.

Gita (Marica) je u romanu opisana kao djevojčica spuštene kose koja na ramenu nosi malu zelenu papigu. U ruci je nosila svežanj povezan u crvenom rupcu. U svežnju su bile njezine haljine i rubenine i druge stvari. Hlapiću se Gita činila vrlo

lijepa, jer je imala „plavu poderanu opravicu“ opšivenu sa srebrnom vrpcom. Nosi bijele cipele sa zlatnom kopčom koje su bile dosta stare i pokrpane. Gita je okarakterizirana unutarnjim osobinama, te je ponekad hirovita i razmažena. Kao cirkuska djevojčica umije jahati, stajati na konju, skakati kroz obruč... Jedino čime se na jednoznačni način Gita izdvaja jest brazgotina na desnom palcu ruke koje je nalik križu. Postoji samo jedna vizualna predodžba učenika koja je uvjetovana opisom u romanu: *Gita je vesela, snalažljiva, dobra i draga akrobatistica.* Vizualne predodžbe učenica su: *Marica (gita) je: nestašna, vesela, radoznala i razigrana djevojčica.*; *Gita je imala smeđu kosu. Bila je dobra. Imala je bijele cipelice s kopčom i plavu haljinu.*; *Gita je vesela djevojčica koja je hrabra i zaigrana. Jako se voli družiti i uživati u zgodama.*

U crtanom su filmu Gitine vizualne karakteristike, kratka plava kosa s plavom mašnom, duga plava haljina, žute cipele i svežanj od crvenog rupca s bijelim točkama u kojem nosi svoje stvari. Utjecaj crtanog filma vidljiv je u opisu učenika: *Gita ima kosu plavu boje, ima crvenu mašnu.; Kosa joj je plavo-smeđa*. Kod učenica, utjecaj crtanog filma je vidljiv u izdvojenim opisima: *Gita ima lijepu plavu kosu i mašnu na glavi*.; *ima smeđe oči, plavu kosu, dugu plavu haljinu i ima šarenu papigu.*.; *ima velike uši*.; *Gita je sivi miš.*; *Ima mašnu u kosi.* Zanimljiva je činjenica kako su učenici vizualizirali Gitu u ljudskom obliku, ali s vizualnim karakteristikama koje su određene crtanim filmom.

U igranom filmu Gita ima dugu plavu kosu, svezanu u pletenicu, svijetlo plavu haljinu, bijele čarape i bijele cipele, a svežanj koji nosi je šareni rubac iz kojeg se može izdvojiti motiv lista. Neke od vizualnih predodžba učenica, kod kojih je vidljiv utjecaj igranog filma: *Ima plavu kosu i jako lijepu papigu.*; *Gita ima lijepu plavu kosu...*; *Vitka je i lijepa*. ; *ima dugu plavu kosu i nosi pletenicu*.

Značajno je istaknuti kako su gotovo sve učenice i učenici, vizualizirali lik Gite s plavom kosom. Utjecaj na recepciju lika u ovom slučaju je višestruk jer Gita ima plavu kosu u svim ekranizacijama i plakatima.

Tablica 11. Vizualna predodžba Crnog čovjeka

Učenici	Učenice
Crni čovjek nosi sve crno. Zločest je, pohlepan i sebičan. Umro je.	
Crni čovjek je jako zloban. Mršav je i ima dugu bradu. Ima crnu kosu i duge mršave noge	
Crni čovjek je sav crn. Ima crnu jaknu i jako je zloban.	
Crni čovjek je štakor i crni je.	
Crni čovjek je štakor. Zločest je i grub, želi ubiti Hlapića	

Tablica 11. prikazuje opise, vizualnih predodžba učenika, Crnog čovjeka. Kao središnji negativni lik romana, Crni čovjek, čovjek bez imena, skitnica, pljačkaš i razbojnik je prilično šturo opisan. Doznaje se da nosi dugu crnu kabanicu, poderani šešir, te da govori tako dubokim glasom kao iz groba. Okarakteriziran je i kao ohol, arogantan i pohlepan što ga je na kraju i stajalo života. Navođenje crne kabanice služi kao jedini signal njegove prisutnosti, pri čemu je ponovno riječ tek o komadu odjeće koji predstavlja jedinu osnovu vizualizacije tog lika. Značajno je spomenuti kako ni jedan učenik nije naveo crnu kabanicu u njegovom opisu. Pošto je ona jedina osnova vizualizacije tog književnog lika, smatra se kako učenička recepcija nije uvjetovana opisima iz romana.

U crtanom je filmu *Crni* štakor smeđe boje i zeleno-crvenih očiju. Nosi crni dugi kaput, crni šešir, crveni šal i ljubičaste rukavice. Vizualno obilježje mu je i cigara. Učenici su kod svoje vizualne predodžbe, uvjetovane crtanim filmom, istaknuli: *Crni čovjek je štakor i crni je.*; *Crni čovjek je štakor. Zločest je i grub, želi ubiti Hlapića*.

U igranom je filmu Crni čovjek visok, tamnih očiju, crne kose do ramena te crne duže brade. Nosi crnu dugu kabanicu, crne hlače i crni prsluk. Vizualne predodžbe koje odgovaraju karakteristikama Crnog čovjeka iz igranog filma su: *Crni čovjek nosi sve crno. Zločest je, pohlepan i sebičan. Umro je*.; *Mršav je i ima dugu bradu. Ima crnu kosu i duge mršave noge.*

Tablica 12. Vizualna predodžba Majstora Mrkonje

Učenici	Učenice
Majstor Mrkonja je jak i ljut, vrlo često se dere i ima snažne ruke.	Majstor izgleda visok, opasan i zločest.
Majstor Mrkonja je ljut, opasan, zločest, velik i grub čovjek i ima snažne ruke.	Majstor Mrkonja je grub, tvrda srca i jako visok.
Majstor Mrkonja je velik, grub i jak čovjek.	Majstor Mrkonja je velik, jak, veoma tvrda srca.
Majstor Mrkonja je zao i grub čovjek, ima jako oštar glas i velik je.	Majstor Mrkonja je zločest i visok. Ima velike brkove. Nije dobrog srca i ima jako snažne ruke.
Majstor mrkonja je zao čovjek.	Majstor Mrkonja je zao, strog, velik i zločest je prema Hlapiću.
Majstora Mrkonju je ružan, krupan, grub, velik, snažan i bezobrazan.	Majstor Mrkonja je hladna srca, namrgođen, ljutit, strog.

Majstor Mrkonja je jedini izuzetak romana, koji nije ogoljen na štura temeljna obilježja koja ne pridonose vizualnoj recepciji i percepciji lika. On kao Hlapićev gospodar, je zao i strašan. Širok je i visok te mu glava seže do stropa u maloj sobi. Ima kuštravu kosu kao lav, duge brkove do ramena te velike šake. Glas mu je jak i krupan.

Kao što je vidljivo iz Tablice 12., sve vizualne predodžbe učenika, odgovaraju opisu lika iz romana. Isto tako odgovaraju i onima iz animiranog i igranog filma. Osim što je sivi miš, Majstor mrkonja ima guste crne obrve, crne dugi brkovi te je i krupnije građe. U igranom je filmu visok, snažan, krupnije građe, crne kose i crnih brkova. Nosi bijelu košulju, crni prsluk i crne hlače.

Tablica 13. Vizualna predodžba Bundaša

Učenici	Učenice
Bundaš je visok i smeđ.	Bundaš je pas sviđa mi se jer je sladak.
Bundaš je malo bucmast i dobar je.	Bundaš je razigran pas. I ima lijepu dugu dlaku.
Velik je i dlakav i prati Hlapića.	Bundaš je velik. Ima velike uši, smeđe je boje, vrijedan je i ima dobar njuh.
	Dlakav je i jako velik. Sluša Hlapića.
	Pas je, zove se Bundaš. U crtiću je smeđi, a u filmu je bijeli s crnim flekama.

Tablica 13. sadrži opise vizualnih predodžba Bundaša. Hlapićev pas je u romanu vizualno okarakteriziran velikom kuštravom žutom glavom i dugačkim crvenim jezikom . Doznaje se i da je drag, mudar, dobar, razigran i veseo. Vizualna predodžba učenika koja odgovara opisu lika iz romana je: *Velik je i dlakav i prati Hlapića*. Vizualna predodžba učenice je: *Bundaš je razigran pas. Ima lijepu dugu dlaku.*

Bundaš je u crtanom filmu krupan, smeđe duže dlake i nosi crvenu ogrlicu.U akciji, Nacionalnog programa sigurnosti cestovnog prometa*, Poštujte naše znakove*, Bundaš je identičan onom iz crtanog filma.Vizualne predodžbe učenika na koje je vidljiv utjecaj na recepciju su: *Bundaš je visok i smeđ*.; *Bundaš je malo bucmast i dobar je*. Opis Bundaša, kod kojeg je percepcija uvjetovana crtanim filmom je: *Bundaš je velik. Ima velike uši, smeđe je boje, vrijedan je i ima dobar njuh.*

U igranom je filmu Bundaševa dlaka crno-bijele boje. Jedna je učenica imala potrebu istaknuti samo vizualna obilježja Bundaša u crtanom i igranom filmu: *Pas je, zove se Bundaš. U crtiću je smeđi, a u filmu je bijeli s crnim flekama.*

Tablica 14. Vizualna predodžba Gitine papige

Učenici	Učenice
Zelena je, ima kljun, puno priča.	Amadeus je brbljava papiga, i ima lijepo perje. Brbljav, lijep, zgodan.
	Amadeus je papagaj koji sve ponavlja. On je Gitin ljubimac. Vjerujte mi jako je naporan.
	Šaren je. Ima perje, ponavlja riječi, on je papiga Amadeus.
	To je papiga Amadeus. Ima zeleno perje.

U Tablici 14. prikazani su opisi vizualnih predodžba Gitine papige. U romanu, o Gitinoj papigi, doznajemo da je bila zelena, mala i brbljava. Jedini učenički opis koji je utemeljen na romanu je: *Zelena je, ima kljun, puno priča.*

U crtanom se filmu Gitina zelena papiga zove Amadeus. Vizualna obilježja su mu šareni rep, žuti kljun i plava kapa. U igranom je filmu papiga veća i zelenog je perja. U akciji *Poštujte naše znakove*, također joj je nadjenuto ime Amadeus. Papiga ima žuti kljun, zeleno perje, šareni rep i plavu kapu.

Značajno je istaknuti kako su gotovo svi učenici, papigi pridjenuli ime Amadeus, a time i spol, kao što se može vidjeti iz Tablice 14.

.

9. ZAKLJUČAK

„Čudnovate zgode šegrta Hlapića već su sto godina dio djetinjstva gotovo svakoga djeteta u Hrvatskoj. Roman Ivane Brlić-Mažuranić, koji je ugledao svijetlo dana 1913. godine u izdanju hrvatskog pedagoško književnog zbora, jedna je od onih nevidljivih spona koje nas povezuju zajedničkim čitateljskim iskustvom od najranije dječje dobi. (...). Uistinu je malo nacionalnih književnosti koje imaju takvo pripovjedno remek-djelo napisano upravo za čitatelje pred kojima se tek počinju otvarati vrata u svjetove knjiga.“[182]

Čitanje je aktivan mentalni proces koji za razliku od filmova, ostavlja prostor za maštanje. Mašta je neograničena i u svakom djetetu ili čovjeku budi njegov mikro-svemir. Čitajući se sanja otvorenih očiju i ulazi u čaroban svijet likova i situacija u kojima se oni nalaze.

U analizi osobitosti uzorka je zamijećeno kako većina učenika pokazuje zainteresiranost za čitanje što je vrlo pohvalna činjenica, budući da djeca danas s književnosti komuniciraju kroz nove medije. Značajno je istaknuti kako je 95,9% učenika pročitalo roman *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*, Ivane Brlić-Mažuranić. Kroz prvi se hrvatski dječji roman autorica neposredno približila dječjoj psihi i dječjem načinu promatranja i osjećanja. Pomoću svoje dimenzije maštovitosti, ona se poistovjetila sa psihom djece. Njezin diskurs kroz slikovitost, dinamičnost i parataksu ima funkciju pojačavanja dječje receptivnosti.

Književni likovi romana ogoljeni su na štura temeljna obilježja koja ne pridonose njihovoj jedinstvenoj vizualnoj percepciji, pri čemu je jedini izuzetak majstor Mrkonja. Šturo opisivanje likova ima funkciju da kod čitatelja potakne imaginaciju koja predstavlja aktivni doprinos recepcije teksta i likova. No, današnji su čitatelji zakinuti za tu imaginaciju te je zbog toga provedeno istraživanje.

Rezultati istraživanja pokazali su kako je više od polovice učenika, trećih razreda osnovnih škola, pogledalo crtani film *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* (1997.) i igrani film *Šegrt Hlapić* (2013.). Dakle, percepcija i recepcija književnih likova nije isključivo plod izučavanja lektirne građe.

[182] Rodić, Ivan, Taj čudesni i neponovljivi, najdraži lik hrvatske dječje književnost*i, Školske novine*, 16 (4), Zagreb, 2013., p. 15.

Ukupno 86,8% ispitanika Hlapića i Gitu zamišlja kao djevojčicu i dječaka, a slični su rezultati dobiveni i kod recepcije likova Grge i Crnog čovjeka. Pohvalna je činjenica kako kod većine učenika postoji svijest o razlikama između romana i crtanog filma na razini lika.

Deskriptivnom je analizom učeničkih odgovora na zadatak otvorenoga tipa utvrđeno kako na recepciju utječu animirani i igrani film te MUP-ovi spotovi i reklame. Početna se pretpostavka, provjerena terenskim istraživanjem, pokazala točnom. Jedina je iznimka lik Majstora Mrkonje. Zato je upitna recepcija romana u cjelini, što je tema koju bi trebalo istražiti u nekim budućim radovima.

Zaključno, učitelji bi trebali posvetiti više vremena u nastavnom procesu lektire na vizualnu predodžbu likova. Trebali bi objasniti učenicima kako ih je autorica stvorila takve da svaka osoba u njihovoj vizualizaciji može dodati nešto svoje, nešto posebno. U suprotnom učenici su lišeni mašte u djelu koje je hrvatski Andersen ostavio u baštinu, ne samo nama već i budućim generacijama čitatelja.

10. SAŽETAK

Ivana Brlić-Mažuranić, jedna je od poznatijih hrvatskih književnica. Njezin roman, *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*, poznati je svima zahvaljujući crtanom i igranom filmu te MUP-ovim reklamama, nastalim prema književnom i animiranom predlošku. Tema ovoga rada jest učenička recepcija književnih likova *Čudnovatih zgoda šegrta Hlapića*, Ivane Brlić-Mažuranić u razrednoj nastavi. U prvom je dijelu rada opisan život i opus spisateljice. U nastavku rada razrađuje se spomenuti roman, s naglaskom na opise likova iz romana, animiranog i igranog filma te komercijalizaciju zoomorfnih likova. Nadalje se u radu definira što je lektira u razrednoj nastavi, te koja je njezina odgojno-obrazovna uloga. Rad je nastao na temelju terenskog istraživanja učeničke recepcije likova *Čudnovatih zgoda šegrta Hlapića*, provedenog među učenicima trećih razreda osnovnih škola iz tri hrvatske regije. Osmišljen je anketni upitnik kojim se htjela ispitati učenička recepcija likova. Temeljna pretpostavka koja se nastojala provjeriti je da na učeničku recepciju likova utječe animirani i igrani film, te komercijalizacija zoomorfnih likova koji su nastali prema *Čudnovatim zgodama šegrta Hlapića*. Nakon provedena istraživanja, pretpostavka se pokazala točnom. U razloge takva stanja nastojalo se prodrijeti u statističkoj i deskriptivnoj analizi rezultata, raspravi te u zaključnom djelu rada.

Ključne riječi: *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*, likovi, recepcija, istraživanje, analiza rezultata

SUMMARY

Ivana Brlić–Mažuranić is one of the most famous croatian writers. Her novel, The Marvellous Adventures of Hlapić the Apprentice, is very well known due to animated and live action movie, as well as popular commercials aired by croatian Ministry of Internal Affairs which were based on the animated movie itself and based on the book. The subject of this thesis is the reception of literary characters from the novel by the students in lower grades of elementary school.

We have described life and work of Ivana Brlić–Mažuranić in the first part of the thesis. Next, we have analyzed the novel itself, with special review on descriptions of characters from the novel, the animated movie and the live action movie. We have also payed special attention on commercialization of zoomorphic characters. Furthermore, we have defined the meaning of required reading in lower grades of elementary school as well as her educational role.

The thesis was based on field research of students reception of characters from The Marvellous Adventures of Hlapić the Apprentice. The questionnaire was given to students of the third grade of elementary school from three different croatian regions. It was made to test the influence of commercials, animated and live action movies on their perception of literary characters. The presumption was accurate – movies and commercials do affect the childrens perception. The analytical and descriptive analysis of results, discussion and the conclusion of thesis are all ment to explain the reasons behind that fact.

Key words: The Marvellous Adventures of Hlapić the Apprentice, characters, reception, research, result analysis

LITERATURA

Knjige

1. Andrilović, Vlado, Čudina, Mira, *Osnove opće i razvojne psihologije*, Školska knjiga, Zagreb, 1987.

2. Ažman, Jasna, *Brodski spomenari Ivane Brlić-Mažuranić*, Ogranak Matice hrvatske Slavonski Brod, Slavonski Brod, 2008.

3. Barac, Antun, Umjetnost Ivane Brlić-mažuranić, U Skok, Jože (ur.), *Ivana Brlić-Mažuranić: Izabrana djela I.*, Naša djeca, Zagreb, 1994., p. 150. - 164.

4. Bošković-Stulli, Maja, Povratak „Šegrtu Hlapiću“, U Skok, Jože (ur.), *Ivana Brlić-Mažuranić: Izabrana djela I.*, Naša djeca, Zagreb, 1994., p. 185 -189.

5. Brešič, Vinko, (ur.), Autobiografija, *Sabrana djela Ivane Brlić-Mažuranić,* Kritičko izdanje, Ogranak Matice hrvatske Slavonski Brod, Slavonski Brod, 2013.

6. Brešić, Vinko, Sklad kao načelo, U Skok, Jože (ur.), *Ivana Brlić-Mažuranić: Izabrana djela I.*, Naša djeca, Zagreb, 1994., p. 208.

7. Brlić Mažuranić, Ivana, *Autobiografija*, 1930., U Brešič, Vinko, (ur.), Članci, *Sabrana djela Ivane Brlić-Mažuranić,* Kritičko izdanje, Ogranak Matice hrvatske Slavonski Brod, Slavonski Brod, 2013.

8. Brlić-Mažuranić, Ivana, *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*, Znanje d.o.o., Zagreb, 2012.

9. Brlić-Mažuranić, Ivana, *O postanku „Šegrta Hlapića“*, 1934., U Brešič, Vinko, (ur.), Članci, *Sabrana djela Ivane Brlić-Mažuranić,* Kritičko izdanje, Ogranak Matice hrvatske Slavonski Brod, Slavonski Brod, 2013.

10. Brlić-Mažuranić, Ivana, *Rečenica koja obuhvaća svijet (Jedna uspomena)*, 1927., U Skok, Jože (ur.), *Ivana Brlić-Mažuranić: Izabrana djela I.*, Naša djeca, Zagreb, 1994.

11. Car, Duško, O „Čudnovatim zgodama šegrta Hlapića“,U Skok, Jože (ur.), *Ivana Brlić-Mažuranić: Izabrana djela I.*, Naša djeca, Zagreb, 1994., p. 179 – 184.

12. Frangeš, Ivo, (ur.), *Pet stoljeća hrvatske književnosti,* Knjiga 73, Matica hrvatska- Zora Zagreb, 1968.

13. Grosman, Meta, *U obranu čitanja*, Algoritam, Zagreb, 2010., U Jerkin, Corinna, Lektira našeg doba, *Život i škola*, [Online] 27 (1), 2012., p. 113.-133., preuzeto sa <hrcak.srce.hr/file/125427> (20.7.2016.)

14. Hranjec, Stjepan, *Hrvatski dječji roman*, Znanje, Zagreb, *1998*.

15. Jelčić, Dubravko, Etičke i estetičke dimenzije u djelu Ivane Brlić-Mažuranić,U Skok, Jože (ur.), *Ivana Brlić-Mažuranić: Izabrana djela I.*, Naša djeca, Zagreb, 1994., p. 198.-203.

16. Matoš, Antun Gustav, Klasična knjiga, U Skok, Jože (ur.), *Ivana Brlić-Mažuranić: Izabrana djela I.*, Naša djeca, Zagreb, 1994., p. 145-149.

17. Mihanović, Nedeljko, Pogovor,U Brlić-Mažuranić, Ivana, *Priče iz Davnine*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1985., p. 178.-185.

18. Mihanović-Salopek, Hrvojka, Čudnovate zgode šegrta Hlapića, U Brlić-Mažuranić, Ivana, *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*, Znanje d.o.o., Zagreb, 2012., p. 121.-123.

19. Poljak,Vladimir, *Didaktika*, Školska knjiga, Zagreb, 1982.

20. Rosandić, Dragutin, *Metodika književnoga odgoja*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.

21. Skok, Jože, Aforističnost, gnomičnost i sentencioznost jezika i stila, U Skok, Jože (ur.), *Ivana Brlić-Mažuranić: Izabrana djela I.*, Naša djeca, Zagreb, 1994., p. 195.- 197.

22. Skok, Jože, *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* i *Priče iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić*, *Ključ za književno djelo*, kolo II, knjiga 5., Školska knjiga, Zagreb, 1995.

23. Skok, Jože, *Ivana Brlić-Mažuranić: Izabrana djela I*, Naša djeca, Zagreb, 1994.

24. Skok, Jože, Tri poglavlja o „Čudnovatim zgodama šegrta Hlapića" I. Brlić, Mažuranić, U Skok, Jože (ur.), *Ivana Brlić-Mažuranić: Izabrana djela I.*, Naša djeca, Zagreb, 1994., p. 190. – 197.

25. Solar, Milivoj, *Teorija Književnosti*, XX. izdanje, Školska knjiga, Zagreb, 2005.

26. Šicel, Miroslav, Književno djelo Ivane Brlić-Mažuranić, U Skok, Jože (ur.), *Ivana Brlić-Mažuranić: Izabrana djela I.*, Naša djeca, Zagreb, 1994., p. 165. – 178.

27. Uskoković, Davor, Vodičkroz lektiru za niže razrede osnovne škole, Mozaik knjiga, Zagreb, 2002.

28. Zalar, Ivo, *Dječji roman u hravtskoj književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 1983.

Leksikoni

1. Karaman, Igor, (ur.), *Enciklopedija hrvatske povijesti i kulture*, Školska knjiga, Zagreb, 1980.

2. Vujuć, Antun, (ur.), *Hrvatski leksikon*, 1, Naklada leksikon d.o.o., Zagreb, 1996., p.180

Periodika

1. Artuković, Mato, Arhiv obitelji Brlić u Slavonskom Brodu, *Muzeologija*, [Online] 43 (44), 2007., p. 211-225, preuzeto sa <http://hrcak.srce.hr/76980> (20.11.2015.)

2. Ažman, Jasna, Život zapisan u pismima, *Hrvatska revija* [Online] 13 (3), 2013., p. 4.-19., preuzeto sa <http://www.matica.hr/media/uploads/hr/2013/hr-2013-3.pdf>(14.10.2015.)

3. Bacalja, Robert, Ivon, Katarina, Peroš, Zrinka, More u pričama Ivane Brlić-Mažuranić, *Magistra Iadertina*, [Online] 2 (2), 2007., p. 62.-63., ovdje preuzeto sa <hrcak.srce.hr/file/33336> (24.10.2015.)

4. Bagić, Krešimir, Od figure do kulture- Sentencija, poslovica, entimem, epifonem, Cvijeće u travi, *Vijenac*, [Online] 19 (447), 2011., preuzeto sa <http://www.matica.hr/vijenac/447/r/Knji%C5%BEevnost/>

5. Engler, Tihomir, Mikulan, Krunoslav, Žanrovska i semantička polivalentnost Šegrta Hlapića, *Kolo* [Online] 2 (2), 2014., preuzeto sa <http://www.matica.hr/kolo/424/%C5%BDanrovska%20i%20semanti%C4%8Dka%20polivalentnost%20%C5%A0egrta%20Hlapi%C4%87a/ > (24. 2. 2016.)

6. Jurišić, Martina, *Knjiga omladini* Ivane Brlić-Mažuranić, *Kroatologija*, [Online] 5 (1), 2014., p. 69-90, preuzeto sa <hrcak.srce.hr/file/202748> (2.12.2015.)

7. Jerkin, Corinna, Lektira našeg doba, *Život i škola*, [Online] 27 (1), 2012., p. 113.-133., preuzeto sa <hrcak.srce.hr/file/125427> (20.7.2016.)

8. Kos-Lajtman, Andrijana, Jaga-baba na Haliču – pronađeni rukopis Ivane Brlić-Mažuranić, *Libri & Liberi*, [Online] 2 (1), 2013., p. 29-50, ovdje preuzeto sa <hrcak.srce.hr/file/166322> (24.10.2015.)

9. Majhut, Berislav, Obiteljske, društvene i povijesne okolnosti nastanka Čudnovatih zgoda šegrta Hlapića, *Kolo* [Online] 2 (2), 2014., preuzeto sa <http://www.matica.hr/kolo/424/r/Naslovnica/>(14.10.2015.)

10. Majhut, Berislav, Recepcija romana „Čudnovate zgode šegrta Hlapića“ Ivane Brlić-Mažuranić, *Nova Croatica* [Online] 2 (2), 2008., p. 43.-115., preuzeto sa <http://hrcak.srce.hr/66829>(24.1.2015.)

11. Rodić, Ivan, Taj čudesni i neponovljivi, najdraži lik hrvatske dječje književnost*i, Školske novine*, 16 (4), Zagreb, 2013.

12. Tkalec, Gordana, Primjenjivost teorije recepcije na medij interneta, *Fluminensia* [Online] 22 (2), 2010., p. 69.-81., preuzeto sa <hrcak.srce.hr/file/97880> (13.5.2016.)

13. Vranjković, Ljiljana, Lektira u razrednoj nastavi, *Život i škola*, [Online] 25 (1), 2011., p. 193. – 206., preuzeto sa <hrcak.srce.hr/file/106732> (4.2.2016.)

14. Zima, Dubravka, Ivana Brlić-Mažuranić, članstvo u akademiji i Nobelova nagrada, *Libri & Liberi*, [Online] 3 (2), 2014., p. 239-261, preuzeto sa <http://hrcak.srce.hr/132476> (4.11.2015.)

15. Zima, Dubravka,Čudnovate zgode šegrta Hlapića - Stogodišnjica romana, *Hrvatska revija* [Online] 13 (3), 2013., p. 20.-25., preuzeto sa <http://www.matica.hr/media/uploads/hr/2013/hr-2013-3.pdf> (14.10. 2015.)

16. Živković Zebec, Vedrana, Miš potisnuo dječaka, *Školske novine*, 16 (4), Zagreb, 2013.

Mrežni izvori

1. Bašić, Ante, „Pregled novije hrvatske književnosti“, *Književnost 1952- danas, KNJIŽEVNA ZNANOST, Antun Barac (1894-1955)*, 2004., ovdje preuzeto sa http://croatia.ch/kultura/knjizevnost/080526.php (14.10.2015.)

2. Berić, M., *Akcijom 'Poštujte naše znakove' do manje stradalih u prometu!*, 2015., preuzeto sa <http://www.dnevno.hr/vijesti/hrvatska/akcijom-postujte-nase-znakove-manje-stradalih-u-prometu-foto-828612> (23.2.2016.)

3. Biblioteke*, Spomenička knjižnica Ivana Mažuranića*, ovdje preuzeto sa <http://www.villaruzic.hr/biblioteke_m.html> (20.11.2015.)

4. *Critical Values of the Chi-Square Distribution*, preuzeto sa <http://www.itl.nist.gov/div898/handbook/eda/section3/eda3674.htm> (7.6. 2016.)

5. Cuculić, Kim, *Vesna Krmpotić: Promjena svijesti je promjena svijeta*, 2013., preuzeto sa <http://www.novilist.hr/Kultura/Knjizevnost/Vesna-Krmpotic-Promjena-svijesti-je-promjena-svijeta?meta_refresh=true> (6.1.2015.)

6. *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*, preuzeto sa <http://www.imdb.com/title/tt0133930/?ref_=fn_al_tt_1> (25.1.2016)

7. Diklić, Zvonimir, *Interpretacijska studija Jože Skoka o Čudnovatim zgodama šegrta Hlapića i Pričama iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić*, Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin, 2007., p.174., preuzeto sa <hrcak.srce.hr/file/35629> (25.11.2015.)

8. Dominik, Ivan*, Foto - Žanrovi: Film ceste*, 2014., preuzeto sa <http://www.ziher.hr/foto-zanrovi-film-ceste/> (23.2.2016)

9. Goršić, Ronald, Njegić, Marko, *Silvije Petranović: Hrvatski film za djecu najjači je u regiji*, preuzeto sa <http://www.slobodnadalmacija.hr/scena/kultura/clanak/id/217372/silvije-petranovic-hrvatski-film-za-djecu-najjaci-je-u-regiji> (19.7.2016.)

10. *Hlapićeve nove zgode*, preuzeto sa <http://www.imdb.com/title/tt1457729/?ref_=ttep_ep_tt> (25.1.2016)

11. Hranjec, Stjepan, *Šicel o Ivani Brlić-Mažuranić*, Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin, 2006., preuzeto sa <hrcak.srce.hr/file/13247> (21.1.2016.)

12. *Ivana Brlić-Mažuranić: „hrvatski Andersen“*, 2013., preuzeto sa <http://www.buro247.hr/knjige/prijedlozi/ivana-brlic-mazuranic-hrvatski-andersen.html> (6.1.2015.)

13. Jezik i književnost, *Mažuranić,Antun,* Leksikografski zavod Miroslav Krleža, preuzeto sa <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=39659> (24.10.2015.)

14. Jurdana, Vjekoslava, *Risto Nestoroff kao zbiljski okvir književnom liku Šegrta Hlapića u hrvatsko-bugarskom kontekstu*, 2015., preuzeto sa <http://virtualna.nsk.hr/bugari/risto-nestoroff-zbiljski-okvir-knjizevnom-liku-segrta-hlapica-hrvatsko-bugarskom-kontekstu/ > (26.05.2016.)

15. Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, *Likertova ljestvica*, preuzeto sa <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=36507> (7.7.2016.)

16. Malvić, Tomislav, Vrbanac, Boris, *Geomatematički pojmovnik*, preuzeto sa <http://e.math.hr/category/klju-ne-rije-i/definicije> (9.8.2016.)

17. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, *Nastavni plan i program za osnovnu školu*, Zagreb, 2013., preuzeto sa <public.mzos.hr/fgs.axd?id=20542> (6.07.2015.)

18. Nemec, Krešimir, *Životopis*, 2006., preuzeto sa <hrcak.srce.hr/file/13202> (12.1.2016.)

19. Obradović, Marina, *Ivana Brlić-Mažuranić*, preuzeto sa <http://nova-akropola.hr/kultura/biografije-ivana-brlic-mazuranic/>(24.1.2015.)

20. Pavičić, Jurica, *ČUDNOVATE ZGODE ŠEGRTA HLAPIĆA- Diletantski režiran klasik dječje literature*, 2013. preuzeto sa <http://www.jutarnji.hr/diletantski-reziran-klasik-djecje-literature/1138503/>(23.2.2016)

21. Pažur, Božica, *Životopis*, 2007., preuzeto sa <http://hrcak.srce.hr/file/34495> (10.11.2015.)

22. Pleić Tomić, Barbara, *Ivana Brlić Mažuranić u svijetu kiča*, 2014., preuzeto sa <http://muf.com.hr/2014/06/25/ivana-brlic-mazuranic-u-svijetu-kica/> (11.1.2016.)

23. Spomenička knjižnica i zbirka Mažuranić-Brlić-Ružić, *O nama*, ovdje preuzeto sa <http://www.villaruzic.hr/o_nama.html> (20.11.2015.)

24. Tomislav Čegir*, Hlapić (ni)je miš*, 2015., preuzeto sa <http://www.filmovi.hr/index.php?p=article&id=2301> (25.1.2016.)

25. Uzelac Schwendemann, Stribor, *Posljednji dani i smrt Ivane Brlić-Mažuranć (Prvi dio)*, 2014., preuzeto sa <http://www.sbperiskop.net/kolumne/stribor-uzelac/stribor-uzelac-schwendemann-posljednji-dani-i-smrt-ivane-brlic-mazuranc-prvi-dio> (4.11.2015.)

26. Uzelac Schwendemann, Stribor, *Posljednji dani i smrt Ivane Brlić-Mažuranć (Šesti dio)*, 2014., preuzeto sa <http://www.sbperiskop.net/kolumne/stribor-uzelac/stribor-uzelac-schwendemann-posljednji-dani-i-smrt-ivane-brlic-mazuranic-sesti-dio> (4.11.2015.)

27. *Voliš li Hlapića i želiš kupovati Hlapićeve proizvode uz popust?*, 2015., preuzeto sa <http://www.hlapic.net/hlapicev-klub/>(23.2.2016.)

POPIS TABLICA

Tablica 1. Opis uzorka po mjestima prikupljanja podataka i spolu ispitanika.....46

Tablica 2. Sklonost čitanju s obzirom na rod ispitanika 48

Tablica 3. Pročitao/la sam roman *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* 49

Tablica 4. Pogledao/la sam crtani film *Čudnovate zgode šegrta* Hlapića 50

Tablica 5. Pogledao/la sam igrani film *Šegrt Hlapić* 50

Tablica 6. Recepcija lika Hlapića i Gite 51

Tablica 7. Recepcija lika Grge 52

Tablica 8. Recepcija lika Crnog čovjeka 53

Tablica 9. Vizualna predodžba Hlapića 54

Tablica 10. Vizualna predodžba Gite 56

Tablica 11. Vizualna predodžba Crnog čovjeka 58

Tablica 12. Vizualna predodžba Majstora Mrkonje 59

Tablica 13. Vizualna predodžba Bundaša 60

Tablica 14. Vizualna predodžba Gitine papige 61

PRILOZI

1. Anketa

Tvoje je sudjelovanje u anketi dobrovoljno i anonimno, a dobiveni se podatci smiju koristiti isključivo u svrhu istraživanja. Ako u bilo kojem trenutku iz bilo kojeg razloga želiš odustati od anketiranja, to neće imati nikakve posljedice.

Molimo te da iskreno odgovaraš na pitanja jer jedino tako možemo doći do vrijednih podataka.

Zahvaljujemo se na suradnji.

Naziv škole: _____

Razred: _____

Spol: M Ž

Dob: _____

1. Zaokruži odgovor koji se odnosi na tebe.

Voliš li čitati?
1. Uopće me ne zanima
2. Ne zanima me
3. Niti me zanima, niti me ne zanima
4. Zanima me
5. Izrazito me zanima

2. Označi s X tvrdnju koja se odnosi na tebe.

	NE	**DA**
Pročitao/la sam roman *Čudnovate zgode šegrta Hlapića, Ivane Brlić- Mažuranić*.		
Pogledao/la sam crtani film *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*.		
Pogledao/la sam igrani film *Šegrt Hlapić (2013.)*.		

3.Kako zamišljaš lik Hlapića i Gite ? (Zaokruži odgovor koji se odnosi na tebe)

Hlapić i Gita su:
1. Miševi
2. Dječak i djevojčica
3. Neodređeno

4. Kako zamišljaš lik Grge? (Zaokruži odgovor koji se odnosi na tebe)

Grga je:
1. Čovjek
2. Puh
3. Neodređeno

5. Kako zamišljaš lik Crnog čovjeka? (Zaokruži odgovor koji se odnosi na tebe)

Crni čovjek je:
1. Štakor
2. Čovjek
3. Neodređeno

6. Zamisli jedan lik iz romana *Čudnovate zgode šegrta Hlapića, Ivane Brlić-Mažuranić*. Kako on izgleda?

Ukratko ga opiši.

_____

_____

_____

_____